

จดหมายข่าว

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ปีที่ 4 ฉบับที่ 4 - ปีที่ 5 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2533-มิถุนายน 2534

เอกสารทางวิชาการเล่มใหม่ของมูลนิธิ

การวิเคราะห์คดีไทย ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ได้รับเกียรติจาก อาจารย์กุสุมา รัชมณี แห่งคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ให้เป็นผู้จัดพิมพ์งานวิจัยชิ้นสำคัญเรื่อง การวิเคราะห์คดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต

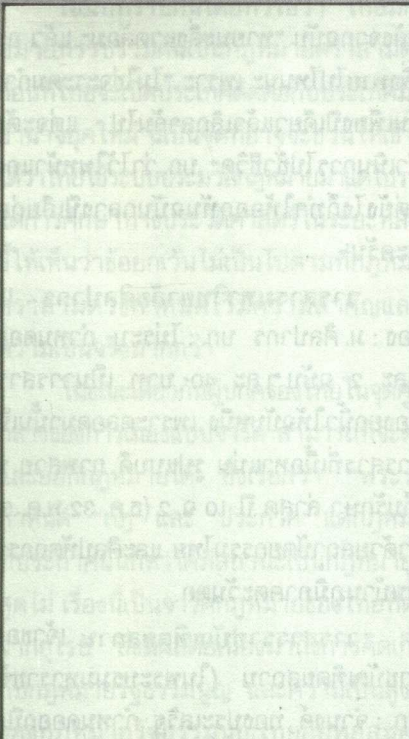
“กล่าวได้ว่าหนังสือเรื่อง การวิเคราะห์คดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต เล่มนี้เป็นงานที่มีคุณภาพดีมาก โดยเฉพาะในแง่ของการเสนอทฤษฎีวรรณคดีของสันสกฤต ซึ่งยังไม่มีผู้ใดเสนอในรูปของตำราหรือบทความวิชาการที่สมบูรณ์มาก่อน ส่วนมากก็จะเสนอข้อสรุปหรือบทย่อของทฤษฎีบางทฤษฎี เช่น ทฤษฎีรส ทฤษฎีอสังการ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์คดีไทยตามที่ต้องการเฉพาะส่วน แต่ในงานเล่มนี้ได้เสนอทฤษฎีต่างๆ อย่างได้เนื้อหาชัดเจน แม้จะไม่ละเอียดครบถ้วน เนื่องจากความจำกัดด้านความยาวของเนื้อหา นอกจากนี้การเสนอเรื่องสั้นๆ เหมือนการแนะนำนักวรรณคดีศึกษาของสันสกฤตไว้ด้วยนั้น ก็ช่วยให้งานในส่วนทฤษฎีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น” (โปรดดูบทแนะนำหนังสือเรื่องนี้ภายในเล่ม)

หนังสือเรื่องการวิเคราะห์คดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต นี้ หาซื้อได้ตามศูนย์หนังสือของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในราคา 120 บาท หรือสั่งซื้อมายังมูลนิธิโครงการตำราฯ โดยตรงราคา 120 บาท โดยไม่คิดค่าจัดส่ง สั่งจ่ายคุณเพลิน เทียนขวัญ ปณ. ศิริราช

การวิเคราะห์วรรณคดีไทย
ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต

โดย
กุสุมา รัชมณี
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ๒๕๓๔
๑๕๖ ถนนวิภาวดีรังสิต กรุงเทพฯ ๑๐๑๖๐

บอกกล่าว : ข่าวสังคมวิชาการ

จดหมายข่าวมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์มีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแพร่ข่าวสารของมูลนิธิ และติดตามความเคลื่อนไหวทางวิชาการให้แก่สมาชิกได้รับทราบ แม้ว่าจดหมายข่าวของเราจะเป็นฉบับเล็ก ๆ และมีเนื้อที่ไม่มากนัก แต่ในรอบ 4 ปีที่ผ่านมา ก็ได้รับจดหมายกล่าวชมจากสมาชิกอย่างมาก ว่า เล็กพริกขี้หนู การสรุปงานสัมมนาสรุปวิทยานิพนธ์ ตลอดจนวิจารณ์หนังสือทางวิชาการที่ผ่านมา ท่านสมาชิกก็เห็นว่าใช้เนื้อที่หน้ากระดาษอย่างคุ้มค่าและคุ้มค่าสำหรับการอ่านติดตามข่าวคราว เราชาวจดหมายข่าวก็ได้แต่ขอบคุณคำยืนยันนี้แก่แบบฉบับทีเดียว จดหมายข่าวฉบับต่อ ๆ ไป เราจะพยายามทำให้ท่านเล็พริกขี้หนูเม็ดนี้ได้อย่างเอร็ดอร่อยมากยิ่งขึ้น...ขอบใจจริง ๆ

คราวนี้ เมื่อเรามานั่งคุยกันในหมู่แวดวงผู้ใส่ใจทางวิชาการก็ได้รับคำถามอย่างมากว่า ปัจจุบันนี้สภาพและความเคลื่อนไหวทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เป็นอย่างไร คุยกันไปคุยกันมาก็ได้คำชี้แจงให้จดหมายข่าวว่า ถ้าจะตอบคำถามหรือข้อสงสัยนี้ได้ก็น่าจะสำรวจดูจากความเคลื่อนไหวของวารสาร-จุลสาร-จดหมายข่าว ที่เกี่ยวกับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่ผลิตออกมาจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในประเทศไทย เราก็เลยส่งหน่วยแนวหน้าไปสำรวจมาจากห้องวารสารสำนักหอสมุด (กลาง) มธ. โดยตรวจเช็คว่าเป็นฉบับล่าสุดของวารสารฉบับนั้น ๆ หรือไม่ก็ต้องขอบอกขอบใจบรรณารักษ์ห้องวารสารไว้ด้วยที่สนุกกับการสำรวจของเรา ฉบับล่าสุดในขณะนี้ใช้เกณฑ์ 15 มิถุนายน 2534 เป็นหลัก ถ้าวารสารฉบับใดออกฉบับใหม่หลังจากนี้ก็ต้องตกราวจนครบ ส่วนการแนะนำวารสารในนี้ก็คงเน้นกล่าวถึงลักษณะทั่วไปและจุดเด่น และหากมีการหยิกการหยอกอย่างแรง ๆ หรือผิดพลาดประการใดก็ต้องขอโทษขอโพยล่วงหน้าก็แล้วกันครับ ฉบับนี้เราจะเริ่มต้นกันที่ตัวอักษร ว.-อ. นะครับ (ส. ฮุก ยังไม่เป็นตัวอักษรนำชื่อวารสารใดสักฉบับ) ด้วยเพราะ

เมื่อเรามักเริ่มต้นด้วยตัวอักษร ก. ไก่ ทำให้ตัวอักษร ส. เสือ-อ. อ่าง น้อยใจ เนื่องจากมักอ่อนแรงกระทั่ง...เห็นจายจริง ๆ

วารสารธรรมศาสตร์ เจ้าของ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บก. : รศ. ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ กำหนดออกปีละ 4 ฉบับ ๆ ละ 35 บาท เคยเป็นวารสารที่ได้ชื่อว่าหากต้องการรู้ความเคลื่อนไหวก้าวหน้าทางวิชาการตลอดจนการวิจารณ์หนังสือที่เฉียบขาดสามารถดูได้จากวารสารฉบับนี้ ฉบับล่าสุด ปี 17 ฉ. 1 (มิ.ย. 2533) ก้าวเท้าเข้าไป 1 ปี โดยพยายามเสนอ "ทฤษฎีความคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา" ภายใต้อกรบ "วารสารสรรพวิทยาการ" จึงเป็นบทความที่ผสมผสานหลากหลาย เพื่อ "สนองความกระหายใคร่รู้ในวงวิชาการและการผดุงสร้างความคิดที่ริบหรี่ในการค้นคว้าและแสดงความคิดเห็น" ส่วนเมื่อจับคู่แล้วจะกระตือรือร้นเข้าเป็นสมาชิกหรือลาออกจากสมาชิกสักญกรก็ลองไปจับดูเองนะครับ

วารสารภาษาปริทัศน์ เจ้าของ : สถาบันภาษา จุฬาฯ บก. : ศิริพร พงษ์สุรพัฒน์ กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ภาคต้นและภาคปลายของปีการศึกษา เสนอความรู้-การศึกษา-การสอน-เผยแพร่ ภาษาอังกฤษ ฉบับล่าสุด ปี 9 ฉ. 2 ภาคปลายปีการศึกษา 2531 แม้ว่าตอนนี้จะเป็นภาคต้นของปีการศึกษา 2534 แล้วก็ตาม ระวังนักศึกษาที่เรียนภาษาอังกฤษหันไปเรียนเสริมพิเศษเป็นหลักกับโรงเรียนเอกชนกันหมดนะครับ

วารสาร "ภาษาและวัฒนธรรม" เจ้าของ : สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล : บก. : รศ.ดร. เรืองเดช บันเขื่อนขัตติย์ กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 25 บาท เน้นการศึกษาและเผยแพร่ภาษาและวัฒนธรรม แม้ว่าจะเป็นวารสารที่ครอบคลุมเรื่องราวที่จะหามานำเสนอได้อย่างกว้างขวาง และความน่าสนใจฉบับล่าสุด ปี 8 ฉ. 2 (ก.ค.-ธ.ค. 2532) ว่าด้วยชนกลุ่มน้อยในไทย แต่กระนั้นต้องปะอีกทีเพลงดาบจึงจะตาม

ปี 2534 กัน

วารสาร มกค. เจ้าของ : มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย บก. : ทรงสรรค์ อุดมศิลป์ กำหนดออกปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 20 บาท เนื้อหาส่วนใหญ่เน้นด้านเศรษฐศาสตร์ บริหาร และภาษาล่าสุดฉบับปี 10 ฉ. 3 (ม.ค.-เม.ย. 2533) แม้บทความจะไม่หวือหวา แต่ก็เดินหน้าอย่างมีจังหวะจะโคน

วารสาร มศว. ปทุมวัน เจ้าของ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน บก. : ลมูล รัตตากร กำหนดออกไม่ระบุ ราคาไม่แจ้ง มุ่งหมายส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานทางวิชาการของคณาจารย์ในคณะศึกษาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และคณะสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ฉบับล่าสุด ปี 15 ฉ. 1 (ก.ย. 2533) จำหว่าด้วยเรื่อง "ปีพิทักษ์สิ่งแวดล้อม" ซึ่งมีข้อเขียนถึง 3 เรื่องที่เกี่ยวข้องรวม 15 หน้า ที่เหลืออีก 65 หน้าว่าด้วยภาษา, การศึกษา และไปเที่ยวจีน-โซเวียต หลังจากฉบับ "หายนะสิ่งแวดล้อม" แล้ว อย่าน่าพิงหายไปไหนนะ เพราะ "ไม่ใช่จะระดมกำลังกันเพียงปีเดียวแล้วเลิกกันไป แต่จะต้องดำเนินการไปชั่วชีวิต" บก. ว่าไว้ในหน้าแถลงแต่ยังก็ทำให้ออกทันฉบับกลางปีเสียก่อนนะครับ

วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร เจ้าของ : ม. ศิลปากร บก. : ไม่ระบุ กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 40 บาท เป็นวารสารที่ต้องยกนิ้วให้ฉบับหนึ่ง เพราะตลอดมานั้นเป็นวารสารที่เนื้อหาแน่น รูปแบบดี ภาพสวย น่าเก็บรักษา ล่าสุด ปี 10 ฉ. 2 (ธ.ค. 32-พ.ค. 33) ว่าด้วยสถาบันยุติธรรมไทย และศิลปะทัศนกรรมพื้นบ้านภูมิภาคตะวันตก

วารสารราชบัณฑิตยสถาน เจ้าของ : ราชบัณฑิตยสถาน (ในพระบรมมหาราชวัง) บก. : จ่านงค์ ทองประเสริฐ กำหนดออกปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 20 บาท เป็นชื่อของวารสารนักปราชญ์จัดทำ มุ่งเน้นไปด้านภาษาศาสตร์ ประเภทศัพท์บัญญัติ-บัญญัติศัพท์ ฉบับล่าสุด

(อ่านต่อหน้า 14)

เพียงความเคลื่อนไหว

รัฐธรรมนูญจารีตประเพณีกับเสถียรภาพ ทางการเมืองของไทย*

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวคิด

การศึกษาวิชาสถาบันทางการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญได้ข้อสรุปมานานแล้วว่า รัฐธรรมนูญนั้นมีอยู่สองประเภท นั่นก็คือ รัฐธรรมนูญที่มีลายลักษณ์อักษร และรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี (เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากธรรมเนียมการปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเป็นจารีตประเพณี) และ “ในทุกประเทศจะมีรัฐธรรมนูญทั้งส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษรและจารีตประเพณีเข้าปะปนแทรกแซงกันอยู่ ความสำคัญของชนิดใดจะยิ่งหย่อนกว่ากันนั้นย่อมสุดแล้วแต่ประเทศและยุคสมัย” ในที่นี้ผู้เขียนจะใช้แนวคิดพื้นฐาน ดังกล่าวมาพิจารณา และวิพากษ์วิจารณ์วิวัฒนาการระบอบรัฐธรรมนูญของไทยว่า สถานะของกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยนั้นมีลักษณะเด่นเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีต และกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตนี้เองได้ช่วยกำกับให้การเมืองไทยมีเสถียรภาพ และความต่อเนื่องที่อาจย้อนกลับไปได้ถึงยุคที่ไทยเริ่มเปิด และปรับปรุงประเทศเข้าสู่ยุคใหม่

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า ไทยมีกฎหมายที่รวบรวมกันเป็นกฎหมายตราสามดวง ก่อนที่ไทยจะเปิดประเทศติดต่อกับประเทศมหาอำนาจยุคใหม่ นี่เป็นจุดที่อาจจะชวนให้เข้าใจได้ว่าไทยใช้ระบบประมวลกฎหมายมาแต่โบราณ แต่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ในระยะหลัง ๆ ชี้ให้เห็นว่าข้อยกเว้นไม่เป็นไปตามที่กฎหมายตราสามดวงกำหนดไว้มีความสำคัญและมีความเป็นจริงมากกว่า

ในขณะที่ตัวกันผู้ปกครองไทยในจุดศูนย์กลางของการเมืองแบบจารีต สามารถที่จะตราและออกกฎหมายได้ ซึ่งเรียกว่า “พระราชกำหนด” “กฎ” และ “ประกาศ” แต่กฎหมายที่ประกาศนั้นก็หาได้มีสถานะเป็นกฎหมายสูงสุดไม่ เรื่องนี้เป็นจารีตกฎหมายของไทยที่ต่างจากยุโรป ซึ่งมีผลต่อเนื่องมาถึงการคิดเกี่ยวกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และความเป็นสูงสุดของกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยอยู่พอสมควร กล่าวคือผู้ปกครองของไทยนั้นถือว่ากฎหมาย

สูงสุด คือ พระธรรมนูญนั้น เป็นสิ่งเกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติ คือเกิดขึ้นที่ขอบกำแพงจักรวาล โดยที่พระพรหม ต้องการให้สมมติราช ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์แรก ปกครองแผ่นดินโดยธรรมและสงบเรียบร้อย (จะเห็นได้ว่าประสานทั้งพุทธ และพราหมณ์เข้าด้วยกัน)

อย่างไรก็ดี กฎหมายจารีตประเพณีของไทยก็ไม่มีโอกาสที่จะพัฒนามาเป็นระบบสมัยใหม่ได้โดยตรง อันเนื่องมาจากประเทศมหาอำนาจได้บีบบังคับให้ไทยลงนามในสนธิสัญญาไม่เสมอภาคใน ปีพ.ศ. 2398 ผลกระทบที่สำคัญของการลงนามในสนธิสัญญานี้ คือ ไทยต้องเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขต เสียเอกราชในทางการศาล และการเก็บภาษีศุลกากร

ปฏิกริยาของชนชั้นนำไทยต่อการเสียสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและน่าสนใจยิ่งกล่าวคือ ชนชั้นนำของไทยมิได้พิจารณาว่าไทยเสียเอกราช ดังเช่นที่ชนชั้นนำญี่ปุ่น หรือจีนประเมิน ดังนั้นความ

พยายามที่ชนชั้นนำไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัชกาลที่ 5, 6 และ 7 ได้ทรงทำ คือ การทำให้มหาอำนาจยอมรับสถานะความเป็นไทยโดยตัวของตัวเอง มากกว่าจะดำเนินการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาคไปตามเงื่อนไขที่ประเทศมหาอำนาจกำหนด กล่าวคือ ชนชั้นนำไทยในสมัยนั้น ได้สร้างอุดมการณ์ที่สลับซับซ้อนว่าด้วยความเป็นมาของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ การเสด็จประพาสยุโรป การดึงประเทศมหาอำนาจให้มาคานและถ่วงดุลย์อำนาจซึ่งกันและกัน และการเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญอันจะช่วยให้ประเทศมหาอำนาจผ่อนปรนไทยในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตมากกว่าความพยายามที่จะจัดการร่างและประกาศใช้ระบบกฎหมายสมัยใหม่

การร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญนั้นยังมีความสลับซับซ้อนกว่าการร่างกฎหมายธรรมดา

*เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข เก็บความและตัดความจากบทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเป็นเกียรติแด่ ดร. โกสินทร์ วงศ์สุรวัฒน์ ณ ห้องประชุมสุนทรพิพิธ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2534

หลายเท่า ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการยก “ร่างพระราชกฤษฎีกาที่ 1 ว่าด้วยราชประเพณีกรุงสยาม ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นร่างของกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์ ฉบับแรก (ดู สนธิ, 2521) มีข้อความบางตอนกล่าวว่

- “1. ราชอิศริยศ มาตรา 1 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ฤาพระเจ้ากรุงสยามเป็นบรมราชาธิราชแห่งลาวประเทศมลายูประเทศ กหริยง ฯลฯ ผู้ทรงพระคุณธรรมอันมหาประเสริฐ
2. ราชอาณาจักร มาตรา 2 พระเจ้าแผ่นดินย่อมมีพระราชอาณาสิทธิ์ เด็ดขาดโดยพระราชฤทธิไทยไม่มีสิ่งใดยิ่งขึ้นไปกว่าอีกแล้ว
3. ราชศักดิ์านภาพ มาตรา 3 พระเจ้าแผ่นดินมีพระราชศักดิ์านภาพเปนอาทิ คือ
- (1) ย่อมเปนเจ้าใหญ่ผู้ปกครองแผ่นดิน ที่พื้นที่พำนักของอาณาประชาราษฎร
- (2) เปนที่เกิดแห่งความยุติธรรมที่ระงับทุกข์ร้อนแลทรงพระกรุณาภิโศคนผิดกฎหมาย
- (3) เปนที่เกิดแห่งยศฐานันดรศักดิ์
- (4) เปนจอมพลพลโยธา ที่ระงับดับยุคเข็ญของบ้านเมือง โดยทำสงคราม ฤาจะเป็นไมตรีกับประเทศใดประเทศหนึ่ง
- (5) เปนพุทธศาสนูปถัมภก ผู้ยกย่องอุดหนุนพระบวรพุทธศาสนา
- (6) พระราชดำรัสที่ได้ประกาศแล้วย่อมเป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดิน กฎหมายสำหรับแผ่นดินแบ่งเป็นสามอย่าง คือ พระราชบัญญัติที่ไม่ได้ปกุษาอย่างหนึ่ง พระราชกำหนดที่ตกลงในเสนาบดีสภาอย่างหนึ่ง ฤาพระราชกฤษฎีกาที่ตกลงในรัฐมนตรีสภาอย่างหนึ่ง”

นี่เป็นความพยายามเมื่อร้อยปีแล้ว โดยกลุ่มเจ้านายของไทยที่จะแปรเปลี่ยนการประพฤติปฏิบัติทางการเมืองในขณะนั้น ซึ่งเรียกกันว่า “ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์” ให้เป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรมีการกล่าวถึงอำนาจสูงสุดว่าเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน และกล่าวถึงการแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ (ไม่ใช่ อำนาจอธิปไตย) ขององค์กรช่วยบริหารราชการแผ่นดินแบบต่าง ๆ

ข้อที่น่าสังเกต คือ แม้ว่าในระบบการ

เมืองไทยสมัยใหม่และในปัจจุบัน จะมีการขีดเขียนเป็นลายลักษณ์อักษรว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของ (หรือมาจาก?) ปวงชนชาวไทย แต่อย่างน้อยที่สุด ข้อความส่วนใหญ่ในหมวดที่ว่าด้วยราชศักดิ์านภาพ ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายจารีตประเพณีที่สำคัญ รวมทั้งเป็นรากฐานทางประเพณีให้การปกครองของผู้มีอำนาจของไทยสมัยใหม่ด้วยนั้น ก็ได้รับการตรารับรองเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรสูงสุดรวมทั้งในรัฐธรรมนูญปัจจุบันด้วย

ถัดต่อมา มีการยกร่างกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้นอีก ได้แก่ ฉบับร่างของพระยาภิบาลยา ณ ไผตรี ในปี พ.ศ. 2469 และร่างของนายเรย์มอนด์ บี สตีเวนส์กับพระยาศรีวิสารวาจาในปี พ.ศ. 2474 ทั้งสองฉบับต่างกล่าวยืนยันหลักการเดียวกันว่าอำนาจสูงสุดเป็นของพระเจ้าแผ่นดิน แต่ก็ได้มีการ “พระราชทาน” รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรลงมาแต่อย่างใด

เสียงคัดค้านไม่ต้องการให้มีการ “พระราชทาน” รัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรก่อนปี พ.ศ. 2475 ในอันที่จริงก็มีความน่าสนใจและไม่ใช่การคัดค้านแบบสะเปะสะปะไร้สาระ เพราะผู้คัดค้านเองก็ล้วนแล้วแต่มีการศึกษาสูง มีความรู้ ประเด็นหลักของการคัดค้านไม่ได้อยู่ที่ว่าประชาชนยังไม่มีความพร้อมหรือไม่ถึงเวลาอันควรดังที่มักกล่าวกันในภายหลัง แต่อยู่ที่หลักการว่าการเมืองการปกครองของไทยซึ่งมีมาแต่ช้านานนั้นมีจารีตประเพณีอยู่ที่พระมหากษัตริย์ทรงปกครองประชาชนแบบพ่อปก-

ครองลูก ด้วยความเที่ยงธรรม และทรงไว้ซึ่งทศพิธราชธรรม นี่เป็นประเพณีที่ทำให้ไทยไม่เหมือนตะวันตก และไทยเองไม่จำเป็นต้องเลียนแบบสังคมตะวันตก นอกจากนี้ การปกครองแบบ “ประชาธิปไตย” ที่คนในสมัยนั้นได้เรียกร้องกันนั้นในอันที่จริงเป็นวัฒนธรรมการปกครองของแองโกล-แซกซัน ถือว่าเป็นเรื่องยกเว้นของคนกลุ่มหนึ่งในโลกนี้

อีกทั้งการเลือกตั้งด้วยการลงคะแนนเสียและนับจำนวนนั้นก็เป็นเรื่องที่น่าสงสัยว่าจะมีคุณค่า และเป็นแนวทางที่ได้คนดีเข้ามาบริหารบ้านเมือง ชนชั้นน่ายิ่งคิดและเชื่อในหลักกาแต่งตั้ง หรือการคัดเลือกกลุ่มผู้นำคือ สมณะซี พราหมณ์ และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ด้วยกาคัดเลือกกันขึ้น ๆ มาเป็นกลุ่มเป็นสาย ว้าวุ่นคุณค่ายิ่ง อันจะยังประโยชน์ให้การปกครองของไทยโดยรวม

กล่าวโดยสรุป คือ ในช่วงก่อน ปีพ.ศ. 2475 ได้มีการพัฒนากฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นปีกแผ่น ซึ่งมีผลทำให้ชนชั้นนำไทยไม่ได้คิดจะเร่งร่างประมวลกฎหมายลายลักษณ์อักษรมากนัก การพระราชทานรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรยังเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลาอย่างยืดยาวต่อไปอีก รวมทั้งการแก้ไขสนธิสัญญาไม่เสมอภาค ก็ยังคงต้องใช้เวลาเพิ่มขึ้นหลังจากที่ไทยมีระบอบกฎหมายสมัยใหม่แล้วอีกระยะหนึ่ง

ลักษณะ

ในปี พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลง

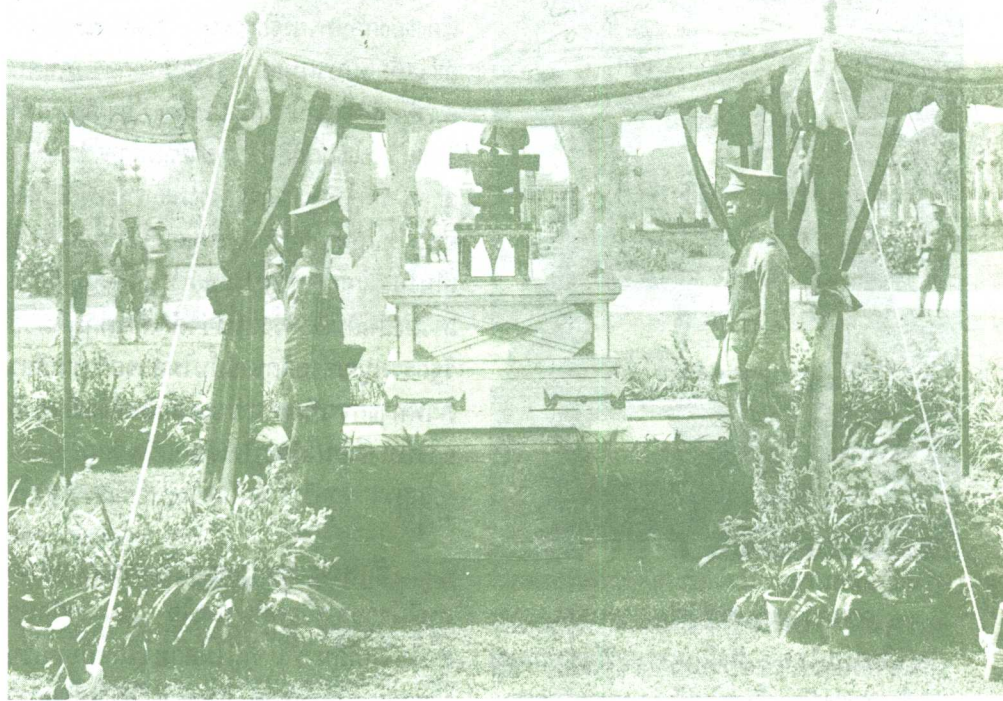

ระบอบการปกครอง นำโดยกลุ่มคณะราษฎร ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการสถาปนากฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้น และจากปีนั้นจนถึงปัจจุบันประเทศไทยมีกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรใช้รวม 13 ฉบับ

ในสถานการณ์ที่มีการประกาศใช้กฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรขึ้นมานั้น ฝ่ายนิยมกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีของไทยเองจะกระทำอย่างไรได้ นอกจากต้องเข้าประนีประนอมอมชอม เพื่อการควบคุมกระแสการเปลี่ยนแปลงให้อยู่ในร่องในรอย และอยู่ในธรรมเนียมการปฏิบัติที่เคยเป็นมา การยกเลิกกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรไปอย่างสิ้นเชิงนั้น เป็นเรื่องที่ยากที่จะอธิบายให้ผู้คนนอกศูนย์กลางอำนาจฟัง และในอันที่จริงผู้นิยมกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตเองก็หาใช่ว่าจะปฏิเสธกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรไปเสียทั้งหมด ดังเช่นในกรณีของอังกฤษ เป็นตัวอย่างเพียงแต่ว่าสถานะของกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรนั้นจำต้องดำเนินควบคู่ไปตามร่องรอยของธรรมเนียมประเพณี

ฝ่ายที่ทำการยึดอำนาจ และสถาปนากฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษร ซึ่งต่อมามีฐานทางวิชาการอยู่ที่มหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง ได้อธิบายจุดกำเนิดของรัฐธรรมนูญในโลกนี้ว่ามีที่มาอยู่สามทาง ได้แก่ หนึ่งฝ่ายประมุขแห่งรัฐประทานให้เอง (charter) สอง เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากความตกลงร่วมกันระหว่างประมุขแห่งรัฐกับราษฎร (pact) ซึ่งมักจะเกิดการยึดอำนาจโดยราษฎรขึ้นก่อนและฝ่ายผู้ปกครองเดิมเข้ามาอมชอมด้วย กับสามเกิดจากฝ่ายราษฎรตั้งสภาบัญญัติขึ้นเอง (convention) ซึ่งตามเกณฑ์ดังกล่าวกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยมีที่มาแบบสอง คือ เป็น paet

อย่างไรก็ตาม ฝ่ายนิยมกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีต ก็ไม่ได้อยู่นิ่งเฉยหรือยอมรับมติความเห็นดังกล่าวอย่างง่าย ๆ มีการตีความไปว่า การปฏิวัติ 2475 แปลว่าการหมุนกลับของหลักมูล คือ กลับไปเป็นระบอบประชาธิปไตยตามแนวคิด “เอกราช นิธิธรรม” อีกครั้งหนึ่ง และรัฐธรรมนูญไทยนั้นเกิดจากการ “พระราชทาน” คือ เป็น charter นี้เป็นมติความเห็นที่สำคัญอันวางอยู่บนแนวคิดรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี และคำปรารภของรัฐธรรมนูญ

ฉบับปัจจุบันก็ยืนยันตามความเห็นนี้อย่างหนักแน่น

สถานะของสถาบันพระมหากษัตริย์ เป็นตัวอย่างสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าสถานะของกฎหมายจารีตนั้นไม่ได้ด้อยลงไปเลย แม้ว่าจะมีกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรประกาศใช้มาแล้วก็ตามแต่จะมีเพียงแต่ธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว 27 มิถุนายน 2475 เท่านั้นที่พระมหากษัตริย์ถูกลดฐานะความสำคัญลงไปมาก แต่ก็ได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาตามลำดับ ตราฉบับปัจจุบันจะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นเคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย ทรงพระราชอำนาจที่จะสถาปนารัฐธรรมนูญ และทรงเลือกและแต่งตั้งประธานองคมนตรีและคณะองคมนตรีโดยพระราชอัธยาศัย

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงมีพระราชอำนาจตามประเพณี ที่จะรับเรื่องฎีการ้องทุกข์ อภัยโทษ และทรงใช้อำนาจอธิปไตยที่มาจากปวงชนชาวไทยโดยผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ สถานะของฝ่ายบริหารของไทย ยกเว้นปี พ.ศ. 2475 ก็มีฐานะสูงเด่นขึ้นตามลำดับ และมีความสำคัญสูงสุดในการแบ่งแยกอำนาจ

หน้าที่ออกเป็นสามฝ่าย คือ ฝ่ายบริหาร นิติบัญญัติ และตุลาการ พัฒนาการที่สำคัญ คือ การที่ฝ่ายพลเรือนให้ความช่วยเหลือและให้คำรับรองแก่การกระทำของฝ่ายคณะทหารนับตั้งแต่วันที่ 8 พฤศจิกายน 2490 เป็นต้นว่าเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมาย ก่อนหน้าปี พ.ศ. 2490 นั้นในอันที่จริงมีการใช้กำลังอำนาจเข้าข่มขู่และเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหลายครั้ง แต่ก็ไม่มีการฉีกรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรแต่อย่างใด มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรให้มีความหมายต่อเนื่องมาอีก 3 ครั้ง

ปรีดี พนมยงค์ได้เตือนและชี้ให้เห็นมานานแล้วว่า การยอมรับความชอบธรรมของการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 จะมีส่วนสำคัญของการหันหลังของกฎหมายรัฐธรรมนูญไทย มีผลให้กฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรมีความสำคัญน้อยลง และมีการสร้างจารีตประเพณีในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่ด้วย

การรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 และการปฏิบัติทางการเมือง ในช่วงทศวรรษ 2490 มีส่วนช่วยสร้างจารีตใหม่ทางการเมืองขึ้น ซึ่งผู้สร้างมักอ้างว่าเป็นของเก่าเสมอ คือมีมาแต่โบราณตามแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทย

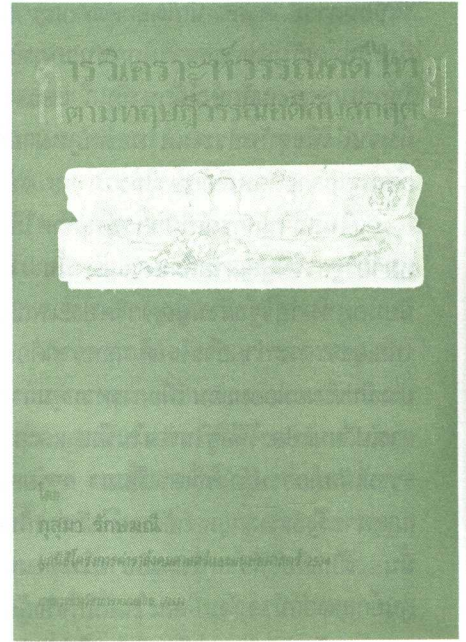
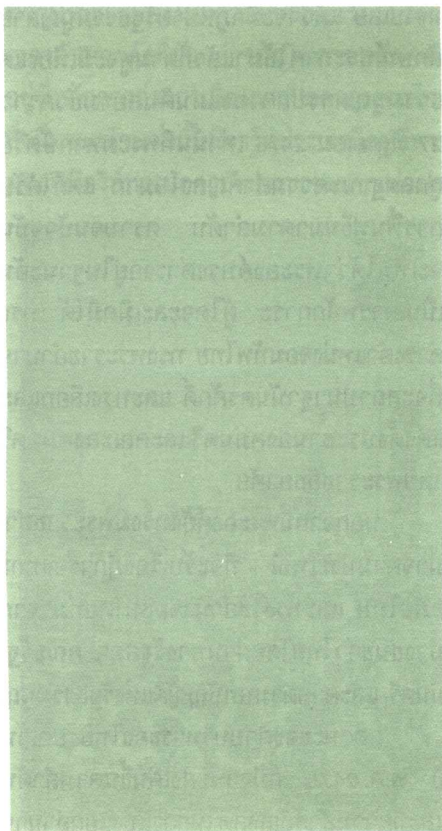

นี่ไม่ใช่การโต้ตอบด้วยสำนวนโวหารที่สนุกกันไปเล่น ๆ แต่เป็นการช่วงชิงต่อสู้ในเรื่องของกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตประเพณี ว่าอะไรคือแบบแผนของธรรมเนียมการปฏิบัติที่ควรยึดถือต่อไป และเป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ในสถานการณ์นั้น มีคนพยายามทำความเข้าใจว่าอะไรคือกฎหมายรัฐธรรมนูญประเพณี และอะไรคือกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์น้อยเกินไป และการรัฐประหารปี 2519 ก็เป็นเครื่องยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่าล้าพังแต่กฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์นั้นไม่อาจสร้างเสถียรภาพทางการเมือง และประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้เท่าใดเลย

สรุป

ลักษณะของกฎหมายรัฐธรรมนูญประเพณีมีรายละเอียดที่น่าสนใจ และน่าศึกษาต่อไปในที่อื่น ๆ ในที่นี้ไม่สามารถหยิบยกขึ้นมาบรรยายได้ทั้งหมด ด้วยจะทำให้เรื่องยืดยาวและเยิ่นเย้อเกินไป

ประเด็นสำคัญของบทความนี้ คือการชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเรื่องกฎหมายรัฐธรรมนูญไทยไม่อาจละทิ้งลักษณะจารีตประเพณีในทางรัฐธรรมนูญไปได้เลย ●

หนังสือเรื่อง การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวิวรรณคดีสันสกฤตเล่ม 1 นี้เป็นงานวิจัยชิ้นสำคัญของ กุสุมา รัชชมนี อาจารย์ประจำคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ และมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ได้นำมาจัดพิมพ์เป็นเอกสารทางวิชาการ

กล่าวกันว่าวรรณคดีไทยนั้นมีประวัติความเป็นมายาวนาน โดยอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่มีต่อวรรณคดีไทยก็คืออิทธิพลจากอินเดีย ดังจะเห็นได้จากรูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดีหลายเรื่อง ทรรศนะของกวีและผู้อ่านที่ถ้อยวรรณคดีเป็นงานสูงส่ง ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นกรอบของเนื้อหาในวรรณคดีและความนิยมประดับประดาวรรณคดีด้วยความงามของภาษาเหล่านี้ ล้วนเป็นลักษณะที่เหมือนกันในวรรณคดีไทยและวรรณคดีอินเดีย (ตราบจนมาในระยะหลังนับแต่รัชกาลที่ 3 เป็นต้นมาวัฒนธรรมแบบตะวันตกก็จะเข้ามามีอิทธิพลต่อวรรณคดีไทย และเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ) แต่ถึงกระนั้นก็ยังมิใช่ข้อแตกต่างอีกมากที่ทำให้วรรณคดีไทยมีลักษณะเฉพาะ ดังนั้นการศึกษาวรรณคดีไทยไม่ว่าจะเป็นการศึกษาอสังการหรือรสวรรณคดี¹ จึงไม่ควรกระทำในลักษณะที่ยืมหลักการของอินเดียมาใช้เพียงประการเดียว แต่ทว่าต้องตระหนักถึงข้อแตกต่างที่เป็นข้อจำกัดและความเป็นไปได้หรือเป็นไปไม่ได้ที่จะนำหลักการนั้น ๆ มาใช้

ตามความเห็นของผู้เขียน ระบอบประชาธิปไตยแบบไทย ซึ่งมีกฎหมายรัฐธรรมนูญจารีตประเพณีรองรับอยู่ คู่กับกฎหมายรัฐธรรมนูญลายลักษณ์ขนาดสั้นนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่ยาวนานของการเมืองไทยและช่วยรักษาความต่อเนื่องทางการเมืองได้อย่างมาก ตราบปัจจุบันแนวความคิดประชาธิปไตยแบบไทยก็ยังคงมีความหมาย และมีความสำคัญอันอาจหวนกลับมาได้อีกเสมอ

ควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งตามรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรฉบับแรกระบุให้มีอำนาจสูงสุด ก็พบการเปลี่ยนแปลงในเชิงผกผัน คือมีสถานะอำนาจ และศักดิ์ศรีลดน้อยลง การร่างรัฐธรรมนูญในปี พ.ศ. 2517 เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งซึ่งจะช่วยชี้ให้เห็นถึงพลังของจารีตประเพณีว่ามีความสำคัญควบคู่ไปกับการขีดเขียนกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษร การร่างรัฐธรรมนูญมีคนช่วยแสดงความคิดเห็นกันเป็นอันมาก รวมทั้งนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยซึ่งต้องการชี้ให้เห็นว่า รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2489 นั้นเป็นประชาธิปไตยที่แท้จริง อันเนื่องมาจากประชาชนได้เลือกผู้แทนทั้งสองสภา ฝ่ายผู้ร่างรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 มีความเห็นตรงข้ามถือว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2492 มีความเป็นประชาธิปไตยมากกว่าและได้ประณามโต้ตอบกับนายปรีดี พนมยงค์อย่างรุนแรงว่ารัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2489 เป็นรัฐธรรมนูญอำมาตยาธิปไตย

การวิเคราะห์วรรณคดีไทย ตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต

กฤษณา รัชชมนณี แต่ง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จัดพิมพ์ พ.ศ. 2534

260 หน้า ราคา 130 บาท

ในแง่ของการศึกษาวรรณคดีของอินเดีย นั้น วรรณคดีอินเดียมีกำเนิดจากหลักอสังการศาสตร์ของสันสกฤต ซึ่งถือว่าทฤษฎีวรรณคดีศึกษามี 8 ทฤษฎี ได้แก่ ทฤษฎีรส (ปฏิกิริยาทางอารมณ์ของผู้อ่าน) ทฤษฎีอสังการ (ความงามในการประพันธ์) ทฤษฎีคุณ (ลักษณะเด่นของการประพันธ์) ทฤษฎีรส (ลีลาในการประพันธ์) ทฤษฎีอวัณ (ความหมายแฝงในการประพันธ์) ทฤษฎีวโรกตี (ภาษาในการประพันธ์) ทฤษฎีอนุมติ (การอนุมานความหมายในการประพันธ์) และทฤษฎีเออาจิตยะ (ความเหมาะสมในการประพันธ์)

ความน่าสนใจของหนังสือเรื่องการวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ถึงทฤษฎีวรรณคดีทั้ง 8 ของสันสกฤตดังกล่าวเพื่อหาว่าวิธีใดน่าจะเหมาะสมกับวรรณคดีไทย โดยพิจารณาตามหลักการคือ

1. ทฤษฎีที่ศึกษากลวิธีการประพันธ์โดยตรง เช่น อสังการ รติ คุณ วโรกตี เป็นต้น โดยจะพิจารณา ว่ากวีไทยตระหนักถึงกลวิธีเหล่านี้มากเพียงใด รวมทั้งจะเป็นการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์อันจะช่วยให้เข้าใจกวีไทยว่ารู้จักกลวิธีการประพันธ์ตามหลักทฤษฎีเพียงใด และได้นำมาใช้มากน้อยเพียงใด

2. ทฤษฎีศึกษาผลที่เกิดแก่ผู้อ่าน ได้แก่ ทฤษฎีรส ซึ่งจะพิจารณาว่ามีความเป็นสากลเพียงใด และอาจนำมาใช้ในการศึกษาวรรณคดีไทยได้อย่างไร

ทั้งนี้โดยผู้แต่งมีสมมติฐานว่ากวีไทยคงจะไม่ได้รับอิทธิพลโดยตรงจากทฤษฎีวรรณคดี

ศึกษาของสันสกฤต เนื่องจากการที่วรรณคดีไทยไม่ผูกติดกับกลวิธีการประพันธ์ ดังนั้นทฤษฎีรสน่าจะเหมาะกับการศึกษาวรรณคดีไทยมากที่สุด

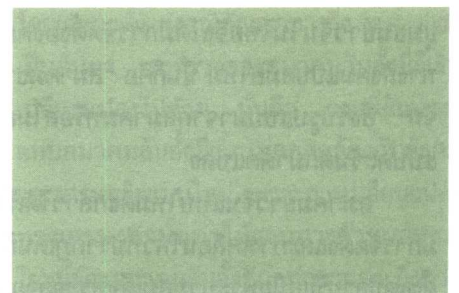
กล่าวได้ว่าหนังสือเรื่องการวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต เล่มนี้เป็นงานที่มีคุณภาพดีมาก โดยเฉพาะในแง่ของการเสนอทฤษฎีวรรณคดีของสันสกฤต ซึ่งยังไม่มีผู้ใดเสนอในรูปของตำราหรือบทความวิชาการที่สมบูรณ์มาก่อน ส่วนมากก็จะเสนอข้อสรุปหรือบทย่อของทฤษฎีบางทฤษฎี เช่น ทฤษฎีรส ทฤษฎีอสังการ เพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามที่ต้องการเฉพาะส่วน แต่ในงานเล่มนี้ได้เสนอทฤษฎีต่าง ๆ อย่างได้เนื้อหาชัดเจน แม้จะไม่ละเอียดครบถ้วน เนื่องจากความจำกัดด้านความยาวของเนื้อหา นอกจากนี้การเสนอเรื่องสั้น ๆ เหมือนการแนะนำวรรณคดีศึกษาของสันสกฤตไว้ด้วยนั้น ก็ช่วยให้งานในส่วนทฤษฎีสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

อีกทั้ง ในบทที่ 3 และ 4 เป็นการเน้นทฤษฎีสันสกฤตที่รู้จักกันค่อนข้างแพร่หลายในบรรดานักวรรณคดีศึกษาของไทย คือทฤษฎีรสและอสังการ แสดงให้เห็นว่าผู้วิจัยเห็นว่าทฤษฎีรสเป็นทฤษฎีสำคัญที่สามารถนำมาวิเคราะห์วรรณคดีไทยได้ดีที่สุด เพราะวรรณคดีไทยเน้นที่การสร้าง “อารมณ์” ให้เกิดแก่ผู้อ่าน (หรือพิจารณา “ผล” ที่เกิดแก่ผู้อ่านเป็นสำคัญ) และเป็นทฤษฎีที่ไม่ผูกติดกับกลวิธีการประพันธ์ ไม่มีเงื่อนไขของความเชื่อเข้ามา

เกี่ยวข้อง ซึ่งข้อสรุปนี้แม้จะไม่ได้เสนอแนวคิดหรือมุมมองใหม่ในการศึกษาวรรณคดีแต่ก็เป็นการช่วยย้ำข้อสรุปเดิมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยน่าจะเสนอบททดลองวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีอื่น ๆ ที่เหลือไว้เป็นแนวทางบ้าง เพราะผู้วิจัยมีความรู้ความสำคัญในทฤษฎีและตัววรรณคดีทั้งไทยและสันสกฤตแทนที่จะเน้นการวิเคราะห์รส ซึ่งมีผู้ศึกษาวิจัยไว้มากพอสมควรแล้ว ถ้ามีบททดลองวิเคราะห์ตามทฤษฎีอื่น ๆ ก็จะช่วยสนับสนุนให้เห็นความสำคัญของทฤษฎีรสมากยิ่งขึ้น และยังเป็นแนวทางสำหรับผู้อื่นที่จะศึกษาวิเคราะห์ในแง่มุมใหม่ ๆ ต่อไป

กล่าวโดยสรุปก็คือ การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤตนี้ เป็นงานที่เป็นประโยชน์มากแก่การศึกษาวรรณคดี ทั้งในแง่ทฤษฎีวรรณคดี และการวิเคราะห์วิจารณ์ตัวบท รวมทั้งเป็นงานที่มีลักษณะเป็นตำราที่ให้รายละเอียดอย่างลึกซึ้ง อันเป็นประโยชน์มากกับนักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป

¹ อสังการ หมายถึงการตกแต่งคำประพันธ์ท้ายถ้อยคำ แบ่งเป็นอสังการทางเสียง (ศัพท์ศาสตร์) เช่น การเล่นคำ การสัมผัสและอสังการทางความหมาย (อรรถศาสตร์) เช่นการใช้โวหารอุปมา อุปลักษณ์ ฯลฯ ส่วนรส หมายถึงปฏิกิริยาทางอารมณ์ที่เกิดแก่ผู้อ่านเมื่อได้รับรู้อารมณ์ที่กวีถ่ายทอดไว้ในผลงาน

บทความปริทัศน์

สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ

พ.ศ. 2440-2488*

ปรารณา โกเมน

ตั้งแต่สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นต้นมานั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันี้ สำหรับดินแดนประเทศไทยก็เป็นเช่นเดียวกัน ชาวจีนจำนวนมากได้เริ่มเดินทางมาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ และมีการอพยพมากขึ้นเป็นทวีหลายเท่าภายหลังสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 ซึ่งการอพยพเข้าของชาวจีนได้ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจที่ชาวจีนระดับสูงและระดับกลางจะเข้ามาครอบงำเป็นตั้งแต่เจ้าภาษีอากร เป็นพ่อค้าคนกลาง เป็นนายทุนและผู้ประกอบการในระยะต่อมา ส่วนชาวจีนในระดับล่างก็เข้ามาเป็นแรงงานอิสระในสังคมไทยในขณะที่ชาวไทยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระบบไพร่

เมื่อชาวจีนอพยพเข้าสู่สังคมไทยเป็นจำนวนมากดังที่กล่าวมา สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือการก่อตั้งขึ้นของชุมชนชาวจีนและการรวมตัวทางสังคมของชาวจีนในรูปแบบต่าง ๆ ปรากฏว่าตั้งแต่ราวสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมานั้น ชาวจีนในไทยได้รวมตัวกันเป็นสมาคมลับอั้งยี่เพื่อช่วยเหลือกันและกัน ในทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้การดำรงชีวิตในต่างแดนเป็นไปได้ด้วยดี อย่างไรก็ตามเมื่อสังคมไทยเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคใหม่ภายหลัง พ.ศ. 2398 และมีการก่อตั้งขึ้นของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รูปแบบของสมาคมลับอั้งยี่เริ่มไม่สอดคล้องกับยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอย่างรวดเร็ว สมาคมลับอั้งยี่ได้เสื่อมอิทธิพลลง ชุมชนชาวจีนในไทยจึงได้มีการจัดตั้งองค์กรทางสังคมแบบสมัยใหม่ นั่นก็คือ “สมาคมชาวจีน” ซึ่งรับรูปแบบมาจากสมาคมหรือสโมสรแบบตะวันตกมาดัดแปลง

สมาคมชาวจีนแบบใหม่ดังกล่าวได้เริ่มมีการจัดตั้งและการเคลื่อนไหวที่ปรากฏเด่นชัดตั้งแต่ปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอม-

เกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมาและส่งอิทธิพลต่อมาจนกระทั่งถึงยุคสงครามโลกครั้งที่สองเป็นอย่างน้อย ซึ่งในช่วงระยะเวลาดังกล่าวสถานการณ์ของประเทศไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมทั้งภายในและภายนอกประเทศ

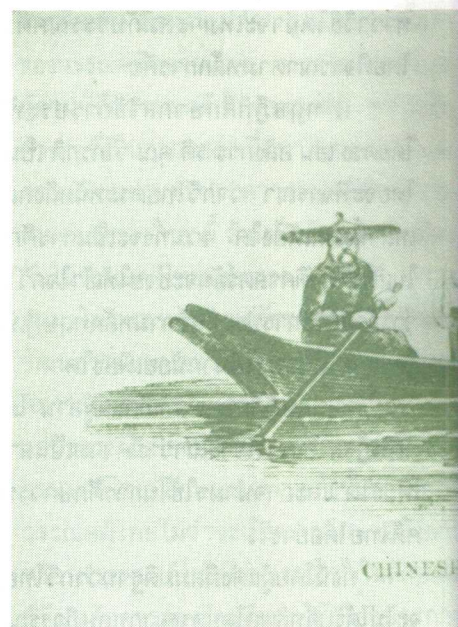
ดังนั้นเรื่องราวเกี่ยวกับสมาคมชาวจีนซึ่งมีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์กรอันเกิดจากการรวมตัวของชาวจีนภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์จึงเป็นประเด็นหนึ่งที่ควรทำการศึกษา เพราะจะช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจถึงการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของชาวจีนภายใต้บริบททางการเมืองเศรษฐกิจและสังคมไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีจุดประสงค์จะศึกษา “สมาคมชาวจีน” โดยเฉพาะสมาคมชาวจีนในระหว่าง พ.ศ. 2440 ซึ่งเป็นยุคแห่งการเริ่มก่อตั้งจนถึง พ.ศ. 2488

ด้วยเหตุนี้ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษา “สมาคมชาวจีน” ตั้งแต่ในยุคแห่งการเริ่มก่อตั้งมาจนถึงยุคแห่งการชะงักกบฏในระบอบสงครามโลกครั้งที่สอง โดยมุ่งศึกษาลักษณะการจัดตั้งองค์กร ลักษณะ

ผู้นำและสมาชิกไปจนถึงการเคลื่อนไหวของสมาคม ทั้งนี้ในขณะที่มีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกหรือการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีนก็มีการเปลี่ยนแปลงด้วย ดังนั้นการศึกษาสมาคมชาวจีนในวิทยานิพนธ์นี้จึงจะอธิบายอย่างมีความสัมพันธ์กับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

สำหรับขอบเขตของการศึกษาในวิทยานิพนธ์นี้จะเน้นการศึกษาเรื่องราวของสมาคมชาวจีนตั้งแต่ยุคแห่งการเสื่อมบทบาทของสมาคมลับอั้งยี่ อันนำมาซึ่งการก่อตั้งและการขยายตัวของสมาคมชาวจีนแบบใหม่ โดยระยะเวลาที่เริ่มศึกษาคือ พ.ศ. 2440 ซึ่งเป็นปีที่มีความสำคัญเนื่องจากรัฐบาลไทยได้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยอั้งยี่ ร.ศ. 116 ออกมาบังคับใช้โดยกำหนดให้สมาคมต่าง ๆ ที่จัดตั้งขึ้นแล้วหรือกำลังจะจัดตั้งใหม่ต้องมาจดทะเบียนอยู่ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลไทย กฎหมายฉบับนี้มีผลต่อการเสื่อมอิทธิพลของสมาคมลับอั้งยี่และเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้สมาคมชาวจีนแบบใหม่ก่อตัวและพัฒนา ส่วนปีสิ้นสุดการศึกษาคือ พ.ศ. 2488 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายก่อนที่รัฐบาลไทยจะเปิดความสัมพันธ์ทางการทูต

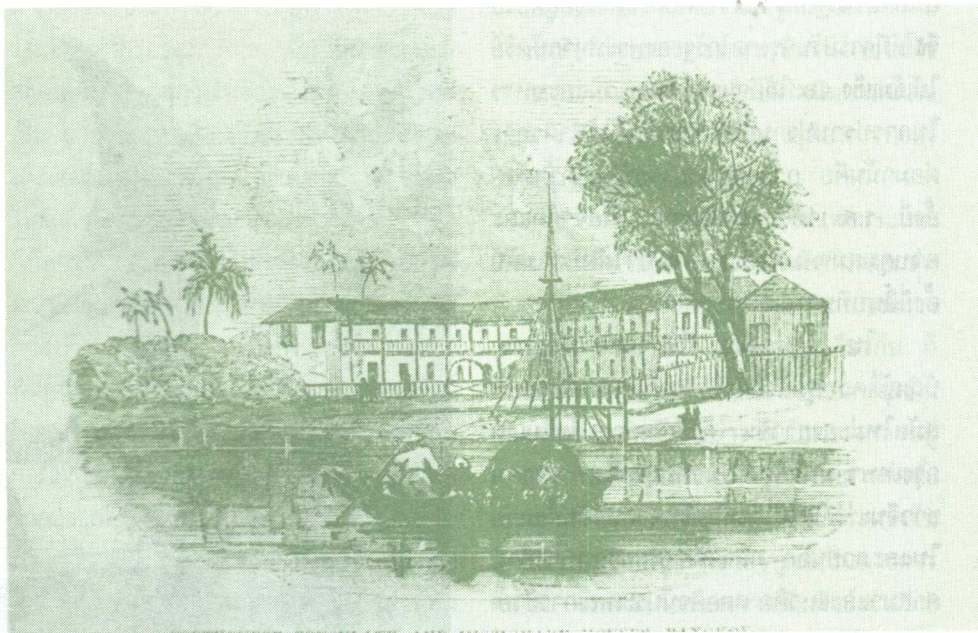

*เก็บความจาก ปรารณา โกเมน “สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2440-2448” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2532

อย่างเป็นทางการกับสาธารณรัฐจีนและมีการจัดตั้งสถานทูตจีนในไทย อันส่งผลให้ “สมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย” ซึ่งเป็นสมาคมที่มีความสำคัญต่อชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ อย่างมากในช่วงเวลาที่ศึกษาต้องลดบทบาทในการเป็นเสมือนกงสุลจีนในไทยอย่างไม่เป็นทางการลง

นอกจากนี้ ขอบเขตของวิทยานิพนธ์ยังมุ่งศึกษาเฉพาะสมาคมชาวจีนตั้งอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ เป็นสำคัญเพราะเป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่ตั้งของสมาคมชาวจีนมากกว่าในบริเวณอื่นๆ ของไทย อนึ่ง จากการที่สมาคมชาวจีนในช่วงเวลาที่ศึกษามีเป็นจำนวนมาก ทั้งยังก่อตั้งขึ้นหรือมีการเคลื่อนไหวในเป้าหมายที่ต่างกัน การศึกษาทั้งหมดย่อมเป็นไปได้ยาก ดังนั้นสำหรับสมาคมแต่ละประเภทแต่ละสมัย จะเลือกทำการศึกษาโดยละเอียดเฉพาะสมาคมที่มีบทบาทเด่นชัดเท่านั้น

ทั้งนี้ สมมติฐานในการศึกษาของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้วางไว้ว่า กำเนิดของสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2440 เป็นต้นมา นั้นเกิดจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศซึ่งส่งผลให้ชาวจีนรวมตัวเป็นสมาคมรูปแบบใหม่ที่มีความแตกต่างจากสมาคมลับฮังยี่ ทั้งด้านรูปแบบองค์กรและระเบียบปฏิบัติ ลักษณะและการเคลื่อนไหวของสมาคมชาวจีนนั้นมีการ

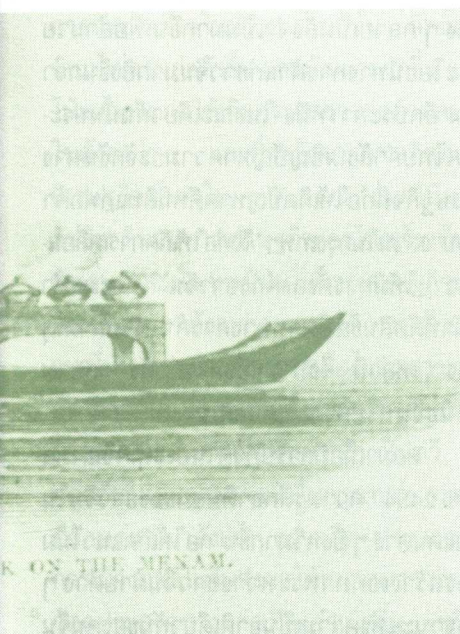
เปลี่ยนแปลงในหลายช่วงเวลาโดยมีความสัมพันธ์กับสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และภูมิปัญญาทั้งภายในและภายนอกของแต่ละช่วงสมัย

สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาวิทยานิพนธ์นี้ นั้นได้จากหลายแหล่งด้วยกัน ที่สำคัญได้แก่กองจดหมายเหตุแห่งชาติซึ่งมีการรวบรวมเอกสารราชการที่เกี่ยวข้องกับสมาคมชาวจีนในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึง รัชกาลที่ 7 ไว้พอสมควร นอกจากนี้ยังได้มาจากแผนกสมาคมของกองบังคับการตำรวจสันติบาลซึ่งมีเอกสารเกี่ยวกับสมาคมชาวจีนรวบรวมอยู่ไม่น้อย สำหรับแหล่งอื่นๆ ก็ได้แก่สมาคมชาวจีนหลายแห่งที่ยังคงตั้งอยู่จนถึงปัจจุบันซึ่งเอกสารจากแหล่งดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่จะเป็นภาษาจีนที่ยังไม่ได้แปล

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้คาดว่าจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับสมาคมชาวจีนยิ่งขึ้นทั้งในด้านความเป็นมาของสมาคม ลักษณะองค์กร การเคลื่อนไหวของสมาคมตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสมาคมชาวจีนในช่วงเวลาระหว่าง พ.ศ. 2440-2488 อันจะทำให้เข้าใจถึงการปรับตัวและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ ภายใต้บริบททางประวัติศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จึงน่าจะมีส่วนช่วยขยายพรมแดนแห่งความรู้เกี่ยวกับสังคมจีนในประเทศไทยและความรู้เรื่องสังคมไทยในยุค

เดียวกันให้มากยิ่งขึ้นกว่าเดิม

ทั้งนี้ ผลจากการวิจัยได้พบว่านับตั้งแต่ชาวจีนจำนวนมาก ได้อพยพเข้าสู่ประเทศไทย ตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ เป็นต้นมา ได้มีการจัดตั้งองค์กรทางสังคมของชาวจีนในสังคมไทยขึ้นด้วย ในระยะแรกก็คือ สมาคมลับฮังยี่ ซึ่งเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้น โดยได้รับอิทธิพลจากสมาคมความกลมกลืนแห่งองค์สามในจินภาคใต้ อันเป็นองค์กรทางการเมืองที่ต่อต้านราชวงศ์แมนจู แต่สำหรับสมาคมลับฮังยี่ในประเทศไทยมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปตามเงื่อนไขภายในของสังคมไทยด้วย นั่นคือ การที่สมาคมลับฮังยี่ มีวัตถุประสงค์ที่จะก่อให้เกิดการรวมตัวและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มชาวจีน เพื่อทำให้การดำรงชีวิตในต่างแดนสามารถอยู่รอดและดำเนินไปด้วยดี แต่กระนั้น ก็ปรากฏว่าเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทย โดยเฉพาะตั้งแต่กรณีสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 เป็นต้นมา บทบาทของสมาคมลับฮังยี่ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปด้วย นั่นคือ การที่ลักษณะแบบสมาคมลับฮังยี่เริ่มไม่สอดคล้องกับสังคมและเศรษฐกิจแบบใหม่ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจนั้นทำให้ฐานทางด้านผลประโยชน์ของสมาคมลับฮังยี่ถูกทำลายลง ยิ่งกว่านั้นก็คือการเกิดของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย ที่มีโครงสร้างอำนาจสูงสุดอยู่ที่พระมหากษัตริย์ และไม่อาจยินยอมให้มีกลุ่มอำนาจ

อื่นภายในรัฐเช่น สมาคมลับอั้งยี่ดำรงอยู่ต่อไป จึงได้มีการปรับปรุงกลไกรัฐของพระมหากษัตริย์ให้เข้มแข็ง และใช้อำนาจพลตระเวนและทหารในการปราบปรามอั้งยี่ จากนั้นก็ใช้มาตรการต่อมานั้นคือ การออกพระราชบัญญัติว่าด้วยอั้งยี่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2430) เพื่อจำกัดและควบคุมสมาคมลับอั้งยี่ จึงทำให้สมาคมลับอั้งยี่สิ้นบทบาทลง

ใน พ.ศ. 2440 ที่มีการออกพระราชบัญญัติควบคุมอั้งยี่ดังกล่าวนี้ องค์การแบบสมัยใหม่ของชาวจีน ก็ได้เริ่มก่อรูปขึ้นในเขตกรุงเทพฯ นั่นก็คือ “สมาคมชาวจีน” สมาคมชาวจีนแบบใหม่นี้กำหนดขึ้นจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอก กล่าวคือ รากฐานทางด้านศาสนาและแนวคิด ตลอดจนประเพณีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในสังคมจีนภาคใต้ นอกจากนี้ การเปลี่ยนนโยบายของรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทย และความเสื่อมของสมาคมลับอั้งยี่เอง ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดของสมาคมชาวจีนแบบใหม่นี้ด้วย ส่วนปัจจัยภายในประการต่อมาก็คือ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของไทย ที่ขยายตัวมากขึ้น หลังการลงนามในสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 ทำให้มีชาวจีนจำนวนมากอพยพเข้าสู่สังคมไทย เพื่อรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจดังกล่าวโดยชาวจีนเหล่านี้จะเข้ามารับบทบาทในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ของไทยตั้งแต่การเป็นเจ้าของและผู้ประกอบกิจการสมัยใหม่ เช่น โรงสีข้าว โรงเลื่อยจักร ฯลฯ การเข้ามาตั้งห้างเป็นพ่อค้าส่งสินค้าเข้าและส่งออก เป็นคอมปราโดร์ให้กับกิจการของชาวตะวันตก จนกระทั่งถึงการเป็นพ่อค้าย่อยในกิจการค้าปลีก เป็นพนักงานและแรงงานในกิจการสมัยใหม่ เป็นต้น ผู้นำในกลุ่มชาวจีนรุ่นใหม่ที่มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจบนการขยายตัวของธุรกิจแบบทุนนิยมสมัยใหม่นี้เป็นเสมือนชนชั้นกลางในสังคมไทย และกลุ่มผู้นำชาวจีนเหล่านี้เองได้เป็นผู้มีบทบาทในการจัดตั้งสมาคมชาวจีนขึ้นในกรุงเทพฯ

สมาคมชาวจีนที่ก่อตั้งขึ้นใหม่นี้ มีรูปแบบองค์กรและระเบียบปฏิบัติที่แตกต่างจากสมาคมลับอั้งยี่ กล่าวคือ ในขณะที่รูปแบบองค์กรของสมาคมลับอั้งยี่ มีลักษณะเป็นองค์กรแบบดั้งเดิม มีการจัดองค์กรตามลำดับชั้นจากสูงมาต่ำ ผู้นำสมาคมลับอั้งยี่จึงมีอำนาจค่อนข้างเด็ดขาด นอกจากนี้สมาคมก็ยังมีวัตถุประสงค์และการ

เคลื่อนไหวที่ปกปิด มีระเบียบข้อบังคับที่เคร่งครัด และลงโทษรุนแรงต่อผู้ละเมิด ทั้งการเข้าร่วมสมาคมก็ต้องผ่านการสาบานตัวและมีพิธีกรรมที่ซับซ้อนแต่องค์กรของสมาคมชาวจีนแบบใหม่แตกต่างออกไปอย่างมาก เพราะระเบียบการจัดตั้งองค์กรนั้นได้รับอิทธิพลมาจากสโมสรแบบชาวตะวันตก จึงมีการบริหารในระบบคณะกรรมการ มีวาระการประชุมที่แน่นอน มีการกำหนดระเบียบเกี่ยวกับสมาชิกภาพและการเก็บค่าบำรุงที่ชัดเจนการเปลี่ยนแปลงการบริหารก็ใช้การลงคะแนนเสียง มิได้มีลักษณะการนำที่ตายตัวเช่นสมาคมลับอั้งยี่ องค์กรแบบสมาคมชาวจีนจึงค่อนข้างสอดคล้องกับสังคมแบบสมัยใหม่มากกว่า การก่อตั้งสมาคมเช่นนี้ได้กลายเป็นแนวโน้มใหม่ของสังคมไทย และจะมีการขยายตัวในยุคต่อมา

ในระบอบปลายทศวรรษที่ 2440 นั้น การแข่งขันทางการเมืองในจีนได้ทวีความรุนแรงมากขึ้น ระหว่างฝ่ายปฏิวัติ ฝ่ายปฏิรูป และรัฐบาลชิง แนวโน้มดังกล่าวนี้ทำให้เกิดการแข่งขันทางการเมืองในดินแดนจีนโพ้นทะเลรวมทั้งประเทศไทยด้วย นั่นคือ การนำมาซึ่งการก่อตั้งสมาคมชาวจีนที่มีแนวโน้มทางการเมืองขึ้นในกรุงเทพฯ สมาคมที่มีบทบาทชัดเจนในด้านนี้ก็คือ สโมสรจีนกรุงเทพฯ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2451 สโมสรนี้มีแนวโน้มในการสนับสนุนแนวทางปฏิวัติจีนแบบของซุนยัตเซ็น แต่ในอีกด้านหนึ่ง ในระยะนี้รัฐบาลราชวงศ์ชิงเองก็ได้ให้ความสำคัญแก่ชาวจีนโพ้นทะเลมาก

ขึ้น โดยพยายามที่จะให้มีการตั้งสโมสรพานิชที่เป็นตัวแทนของชาวจีนในเมืองต่าง ๆ เพื่อเป็นกลไกทางเศรษฐกิจและการเมืองของตนในต่างประเทศ ปัจจัยดังกล่าวนี้ผลักดันให้มีการเคลื่อนไหวจัดตั้ง “สยามพาณิชย์สโมสร” (เชียงใหม่) ขึ้น เพื่อเป็นองค์กรกลางสำหรับชาวจีนทั้ง 5 กลุ่มภาษาในประเทศไทย แต่การเคลื่อนไหวเพื่อจัดตั้งสยามพาณิชย์จีนสโมสรยังมาจากปัจจัยอื่น ๆ ด้วย นั่นคือ การที่การค้าระหว่างเมืองต่าง ๆ ในภูมิภาคนี้ขยายตัวทำให้การติดต่อทางเศรษฐกิจระหว่างสมาคมพาณิชย์จีนในเมืองต่าง ๆ กลายเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวกทางการค้าแก่ชาวจีนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม อีกประการหนึ่ง ในขณะเดียวกันนั้นประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาความชะงักงันทางเศรษฐกิจที่ก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินแก่พ่อค้าจีนบางส่วนในกรุงเทพฯ จึงก่อให้เกิดการเคลื่อนไหว ให้มีการตั้งองค์กรชาวจีน ที่จะทำหน้าที่ตัดสินข้อพิพาททางการค้า ด้วยสาเหตุต่าง ๆ เหล่านี้ จึงนำมาซึ่งการก่อตั้ง “สยามพาณิชย์จีนสโมสร” ใน พ.ศ. 2453

ต่อมาเมื่อมีการปฏิวัติในประเทศจีน เมื่อ พ.ศ. 2454 ความรู้สึกชาตินิยมของชาวจีนในดินแดนต่าง ๆ ยิ่งทวีมากขึ้น ก่อให้เกิดแนวโน้มนการสร้างเอกภาพระหว่างชาวจีนฝ่ายต่าง ๆ ในฐานะแห่งความเป็นชาติเดียวกันของคนจีนทั้งหมด ดังนั้น สมาคมชาวจีนที่สำคัญในกรุงเทพฯ 2 แห่ง คือ สโมสรจีนกรุงเทพฯ และ สยามพาณิชย์จีนสโมสร จึงได้ร่วมมือกันจัดตั้ง

องค์การระดมเงินทุนเพื่อสนับสนุนรัฐบาลสาธารณรัฐของจีน แต่ปรากฏว่าความสามัคคีนี้ดำรงอยู่เพียงระยะเวลาไม่นาน เมื่อเกิดความแตกแยกทางการเมืองในประเทศจีน ระหว่างฝ่ายของหยวนซื่อโช่ และซุนยัตเซ็น สมาคมทั้ง 2 ฝ่ายก็แตกแยกและแข่งขันกันอีก สยามพาณิชย์จีนสโมสรหรือเซี่ยงหยวยซึ่งพัฒนาขึ้นจนกลายเป็นตัวแทนที่เป็นทางการของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพฯ ยังคงสนับสนุนรัฐบาลทางการที่กรุงปักกิ่ง ขณะที่สโมสรจีนกรุงเทพฯ ยังคงเป็นผู้สนับสนุนที่ดีของฝ่ายซุนยัตเซ็นต่อไป และได้เป็นแกนนำขององค์กรสนับสนุนก๊กมินตั๋งใน ส่วนภูมิภาคของไทยด้วย จากการที่สมาคมชาวจีนในระยะนี้ มีแนวโน้มเคลื่อนไหวทางการเมืองมากขึ้นนั้น ทำให้รัฐบาลไทยหวาดระแวง จึงได้เพิ่มมาตรการในการควบคุมสมาคมชาวจีนให้รัดกุมมากขึ้น โดยออกพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2457

ในระยะหลัง พ.ศ. 2460 นั้นญี่ปุ่นได้แสดงท่าทีรุกกรานเงินมากยิ่งขึ้น ในขณะที่การเมืองภายในของจีนได้เกิดการแตกแยกเป็นยุคซุนคิงเจียงอันนาจ จนกระทั่ง พ.ศ. 2470 เจียงไคเช็คผู้นำคนใหม่ของก๊กมินตั๋งจึงสามารถรวมประเทศได้อีกครั้ง แต่ในระยะนี้ได้เกิดพลังทางการเมืองขึ้นใหม่ที่กลายเป็นศัตรูสำคัญของฝ่ายก๊กมินตั๋ง นั่นคือ พรรคคอมมิวนิสต์จีนซึ่งมีอิทธิพลมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน สถานการณ์การเมืองในประเทศไทยนั้น ลัทธิชาตินิยมไทยเริ่มก่อตัวขึ้น และพัฒนามากขึ้น แนวโน้มเช่นเริ่มก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านคนจีนในสังคมไทย และยิ่งหลังจากการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำใน พ.ศ. 2472 แนวโน้มของลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจของไทยเริ่มเห็นได้ชัดเจน และพัฒนาเป็นนโยบายเศรษฐกิจชาตินิยมในสมัยหลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2475 แนวโน้มจากสภาพทางการเมืองและเศรษฐกิจดังกล่าว ได้ผสมผสานกับปัจจัยทางสังคมที่มีการอพยพของชาวจีนเพิ่มมากขึ้นเป็นทวี จึงผลักดันให้สมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ ระยะนี้มีลักษณะที่น่าสังเกต กล่าวคือ ประการแรกการเมืองภายในจีนส่งผลให้สมาคมชาวจีนที่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองกำเนิดขึ้น หรือมีความเคลื่อนไหวทางการเมืองมากยิ่งขึ้น ประการที่สอง แรงกดดันจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้สมาคมชาวจีนรวมตัวเป็นสมาคมอาชีพ

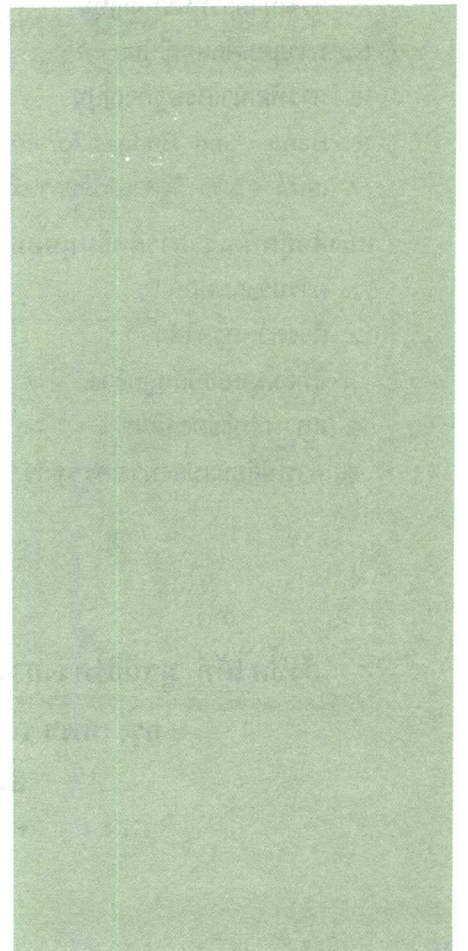
มากยิ่งขึ้น ประการต่อมา คือการเพิ่มจำนวนและขอบข่ายของสมาคมชาวจีน ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางสังคม โดยแยกเป็น 2 ลักษณะ คือ เกิดการเพิ่มจำนวนของสมาคมขนาดย่อย เพื่อสงเคราะห์กันและกัน ในขณะที่เดียวกันสมาคมกลุ่มภาษาพูดที่สำคัญก็มีการขยายขอบข่ายในการช่วยเหลือชุมชนมากยิ่งขึ้น ประการสุดท้าย คือเป็นระยะของการปรับปรุงองค์กรและบทบาทของสมาคมที่มีความสำคัญ โดยเฉพาะ สมาคมพาณิชย์จีน (เซี่ยงหยวย) แห่งประเทศไทย และสมาคมกลุ่มภาษาพูด ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นผลกระทบจากแรงกดดันของนโยบายชาตินิยมไทย

ในระยะ พ.ศ. 2480-2488 เป็นระยะแห่งสงครามมหาเอเชียบูรพา โดยมีการสู้รบกันระหว่างจีนกับญี่ปุ่นตลอดเวลา และประเทศไทยได้ถูกดึงเข้าสู่สงครามด้วย เมื่อญี่ปุ่นบุกไทยในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2484 หลังจากกรณีนี้แล้ว รัฐบาลไทยของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้ลงนามร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นเพื่อร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตร สถานการณ์ทางการเมืองทั้งภายในและภายนอกดังกล่าวก่อให้เกิดการเคลื่อนไหวต่อต้านญี่ปุ่นจากชาวจีนบางกลุ่มในกรุงเทพฯ ขณะเดียวกันการดำเนินนโยบายเข้มงวดต่อชาวจีนของรัฐบาลไทย ภายใต้การครอบครองของญี่ปุ่นก็ก่อให้เกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมต่อชาวจีนในไทย ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้สมาคมชาวจีนขนาดย่อยหลายแห่งต้องปิดตัวลงหรือชะงักการเคลื่อนไหว ส่วนสมาคมชาวจีนที่มีความสำคัญ เช่น สมาคมกลุ่มภาษาพูดและสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย ยังมีการเคลื่อนไหวเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในประเทศจีนและพยายามให้การช่วยเหลือชุมชนชาวจีนเท่าที่กระทำได้

ในกลุ่มสมาคมชาวจีนในกรุงเทพฯ นั้นจะเห็นได้ว่า มีสมาคมที่ค่อนข้างมีบทบาทสำคัญในช่วงที่ศึกษานี้คือ สโมสรจีนกรุงเทพฯ (ตงหัวฮ่วยฮ้อ) และ สมาคมพาณิชย์จีน (เซี่ยงหยวย) สโมสรจีนกรุงเทพฯ นั้น มีลักษณะที่น่าสังเกตคือ เป็นองค์กรที่มีเป้าหมายทางการเมืองเกี่ยวกับประเทศจีนโดยตรง นั่นคือการเป็นตัวแทนของพรรคก๊กมินตั๋ง ในประเทศไทย ดังนั้นการเคลื่อนไหวของสมาคมจีนกรุงเทพฯ จึงสร้างความหวาดระแวงทางการเมืองแก่รัฐบาลไทยว่าจะก่อให้เกิดการเผยแพร่อุดมการณ์

ประชาธิปไตยหรือสาธารณรัฐในประเทศไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลพระมหากษัตริย์ไทยไม่พึงปรารถนา ในที่สุดรัฐบาลจึงได้ดำเนินการกดดันให้มีการปิดสมาคมอันเป็นการยุติบทบาทของสมาคมนี้ลงใน พ.ศ. 2474

สำหรับสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทย (เซี่ยงหยวย) เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มนักธุรกิจชาวจีนเพื่ออำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจแก่สมาชิก และในขณะเดียวกัน ก็เป็นองค์การที่ทำหน้าที่เสมือนสถานกงสุลจีนประจำประเทศไทยอย่างไม่เป็นทางการอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากว่า ในเวลาที่มีการก่อตั้งเซี่ยงหยวนั้น ประเทศไทย และประเทศจีนมิได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตที่เป็นทางการต่อกัน จนกระทั่งเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลจีนปรับปรุงไปในทางที่ดีภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 จนมีการเปิดสถานทูตจีนในประเทศไทย จึงนำมาสู่ยุคแห่งการขยายตัวของสมาคมชาวจีนอีกครั้ง แต่ก็เป็นการยุติบทบาทที่เป็นเสมือนสถานกงสุลอย่างไม่เป็นทางการของสมาคมพาณิชย์จีนแห่งประเทศไทยในที่สุด

หนังสือดีมีจำหน่ายที่

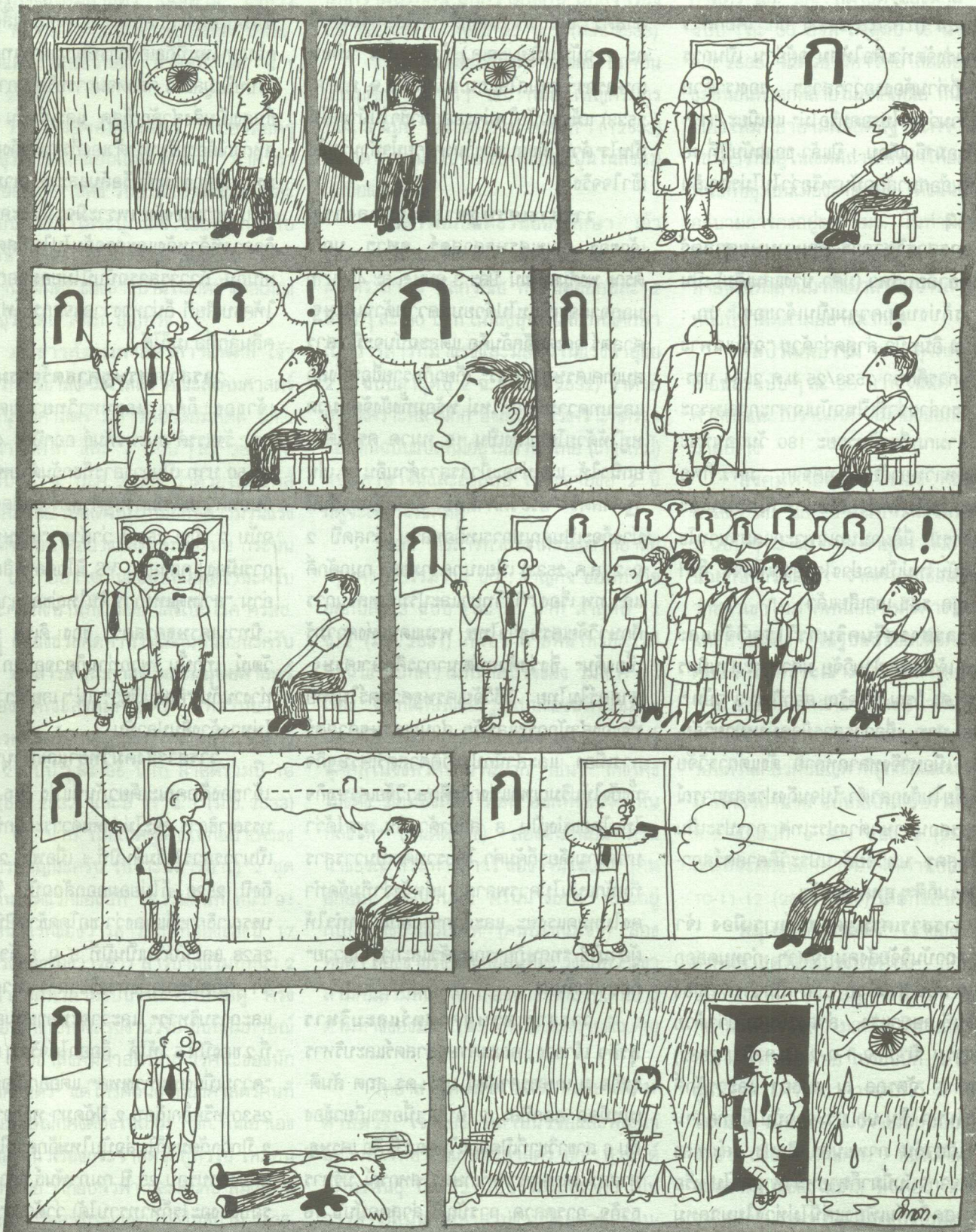
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายชื่อหนังสือ	ราคา	รายชื่อหนังสือ	ราคา
1. ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นสมัยใหม่	30	6. สิทธิการสื่อสาร	30
2. การค้าสังคโลก	90	7. การแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากสตรีไทย	45
3. รักเมืองไทย เล่ม 2	60	8. สิทธิมนุษยชนและกระบวนการยุติธรรมฯ	130
4. ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม 1	100	9. การเมืองไทยกับพัฒนาการรัฐธรรมนูญ	120
5. ประชาธิปไตยในอเมริกา เล่ม 2	100	เอกสารวิชาการ	
6. ชาวในเศรษฐกิจไทย	35	1. ประวัติศาสตร์นิพนธ์ตะวันตก	40
7. ยูโทเปีย	15	2. ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจทวีปยุโรป	120
8. น.ม.ส.	15	3. ฝรั่งเศส : วัฒนาการความคิดในศิลปศตวรรษ	40
9. ความสัมพันธ์ไทย - ญี่ปุ่น 600 ปี	100	4. ประวัติศาสตร์ลาว	60
10. การเกษตรญี่ปุ่น	150	5. ชีวิตและงานของอังเดรมาโรซ	50
11. ญี่ปุ่น : การก่อตัวเป็นชาติสมัยใหม่	90	6. ชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน : กรณีชุมชนอินเดีย	60
12. วัฒนาการวรรณกรรมญี่ปุ่นหลังสงคราม	50	7. การละเล่นของเด็กภาคกลาง	75
13. วัฒนาการทฤษฎีนิมญี่ปุ่น	90	8. รัฐบาลจอมพล ป. กับสงครามแปซิฟิก	20
14. การอุดมศึกษาญี่ปุ่น	120	9. บรรณานุกรมเศรษฐกิจประเทศไทย	40
15. การพัฒนาเศรษฐกิจญี่ปุ่น	90	10. การก่อรูปของเศรษฐกิจก่อนระบบทุนนิยม	50
16. Barrier and Bridges for Rural....	120	11. แนวทางการประเมินคุณค่าวรรณคดี	150
17. เสน่ห์ จามริก : รัฐศาสตร์กับการเมืองไทย	100	12. สำเภากษัตริย์สุลัยมาน	20
หนังสือชุดพัฒนาการสิทธิมนุษยชน		13. การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต	130
1. การประถมศึกษา	5		
2. สิ่งจังหวัดภาคใต้	40		
3. สิทธิมนุษยชนกับลูกจ้าง	32		
4. สภาพสิทธิของสลัม	30		
5. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ	110		

สั่งซื้อได้ที่ มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 413/38 ถนนอรุณอมรินทร์

กรุงเทพฯ 10700 โดยไม่คิดค่าจัดส่ง ธนาณัติ หรือเช็คไปรษณีย์

ส่งจ่าย คุณเพลิน เทียนขวัญ ปณ. ศิริราช

บอกกล่าว : ข่าวสังคมวิชาการ (ต่อจากหน้า 2)

ปี 15 ฉ. 4 (ก.ค.-ก.ย. 2533) บก. เคยกล่าว ว่า “รีบเร่งจัดทำเพื่อให้สนใจผู้อ่าน เป็นการทดแทนที่ท่านต้องรอรวารสารฯ ของเราด้วยใจสิ้นแขนว่าจะไปรอดหรือไม่” แต่เนี่ยะ “เรา” ผู้อ่านก็รอมาอีกเกือบ 1 ปีแล้ว ของฉบับปีที่ 16 ยังไม่เห็นออกมาสักฉบับ หรือว่าไปไม่รอดเสียแล้วจริง ๆ

วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา (มศว. บางแสนเดิม) เป็นวารสารที่บ่งบอกความเป็นเจ้าของ บก. : ไพพรรณ อินทนิล ล่าสุดว่าด้วย “ฉบับเฉพาะกาล” ปีการศึกษา 2533/25 ม.ค. 2534 บรรณาธิการกล่าวว่านี่เป็นฉบับเฉพาะกาลเพราะเป็นไปตามกฎที่อยู่ในระยะ 180 วันก่อนที่จะได้เป็นมหาวิทยาลัยเอกเทศจาก มศว. ก็พอล้อมแกล้มไปได้ด้วยเนื้อหาด้านภาษาและวรรณกรรม นี่ก็ผ่านบทเฉพาะกาลมานานโขแล้ว ฉบับใหม่เป็นอย่างไรรออยากเห็นจัง อู๊ย! หรือว่าถูก รสข. เอาเสียแล้ว

วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา เจ้าของ : ฝ่ายวิจัย มศว. ประสานมิตร บก. : รศ.ดร. วิรุณ ตั้งเจริญ ออกปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 15 บาท เมื่วารสารมีจุดมุ่งหมายวิจัยพัฒนา เนื้อหาจึงหลากหลาย ตั้งแต่การวิจัยแบบที่เรียวกึ่งกึ่งกล้าดำ ไปจนถึงประสบการณ์ด้านการสอนภาษาต่างประเทศ การประเมินผลหลักสูตร บทวิจัยด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมคดี ๆ สหสาขาวิจัย

วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง เจ้าของ : สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ กำหนดออกปีละ 4 ฉบับ ๆ ละ 20 บาท เป็นวารสารของกลุ่มคนที่เคยมาแรง ล่าสุดเป็นฉบับว่าด้วยวัฒนธรรม ปี 7 ฉ. 1-ฉ. 2 (ม.ค.-มิ.ย. 2532) มี คักตินา ฉัตรกุล ณ อยุธยา และวรศักดิ์ มหัทธโนบล เป็น บก. ประจำฉบับ มีบทความเด่น ๆ เกี่ยวกับ ภาพยนตร์ ศิลปะ และเพลง แต่หลังจากฉบับนี้มาก็หายหน้าหายตาไป หรือว่าจะทอดทิ้งกันเพียงแค่นี้ไม่ห่วงใยมวลหมู่สมาชิกสังคมคักตินา-กึ่งคักตินาแห่งนี้แล้วละหรือ หรือว่าประเมินกันแล้วว่า “ทางเลือกใหม่ทางวัฒนธรรม” ถูกปิดตัน ?

วารสารเศรษฐศาสตร์เกษตร เจ้าของ : ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ ม.เกษตร-

ศาสตร์ บก. : ดร. สมศักดิ์ เปรียบพร้อม ปีละ 2 ฉบับ (มิ.ย., ก.ค.) ก็มุ่งจะเป็น “เพื่อนเกษตรกร” ตามสโลแกน ล่าสุดปี 9 ฉ. 1 (ส.ค. 2533) แม้ว่าฉบับใหม่จะออกล่าช้าไปบ้างก็ไม่เป็นไร ด้วยป็นี่ชลประทานงดจ่ายน้ำทำนาปลั่งเข้าใจจริง ๆ

วารสารเศรษฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์ เจ้าของ : คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ บก. : ตีรณ พงศ์มพิชญ์ ปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 45 บาท นอกจากจะเพียบไปด้วยบทความด้านเศรษฐศาสตร์ จุดเด่นอีกอันคือ แต่ละฉบับจะมี “สารสนเทศเศรษฐศาสตร์” เกี่ยวกับรายชื่อหนังสือและบทความที่ออกใหม่ พร้อมทั้งยังจัดหมวดหมู่ให้ด้วยโดยแบ่งเป็น 15 หมวด ตรงนี้ต้องยกนิ้วให้ และน่าจะมึวารสารด้านอื่น ๆ เช่น รัฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สักฉบับทำเช่นนี้บ้างก็จะเป็นคุณูปการเหลือหลาย ล่าสุดปี 2 ฉ. 2 (ส.ค. 2533) เพียงบทความของ กนกศักดิ์ แก้วเทพ เรื่อง “วิธีวิทยาและปริมณฑลในการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจไทย : พรหมแดนแห่งความรู้เบื้องต้น” ซึ่งว่าด้วยพัฒนาการศึกษาเศรษฐศาสตร์ในไทย วิธีวิจัยเศรษฐศาสตร์ในไทย ทั้งของสำนักกระแสหลัก สำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง และสำนักประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ ทั้งยังให้ปริมณฑลแห่งการศึกษาวิจัยเศรษฐกิจไทยโดยแบ่งเป็น 8 สาขาด้วยกัน พูดได้ว่าบทความเดียวก็คุ้มค่า โดยรวมคือเป็นวารสารที่หนักแน่นไม่ควรพลาด แต่หวังว่าทีมจัดทำคงไม่หมดแรงนะ และถ้าการออกล่าช้าทำให้ผู้อ่านใช้ “ทฤษฎีการถอนตัวและการไว้วางใจ” ก็อย่าว่ากันนะ

วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ เจ้าของ : คณะเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจ ม.เกษตรศาสตร์ บก. : ดร. สฤต สันติเมทนีดล ออกปีละ 2 ฉบับ เนื้อหาเกี่ยวข้องกับ 6 สาขาวิชาที่เปิดสอนในคณะนี้ คือ เศรษฐศาสตร์, เศรษฐศาสตร์เกษตร, สหกรณ์, บริหารธุรกิจ, การตลาด, การบัญชี ล่าสุดฉบับปี 16 ฉ. 2 (ม.ค.-ก.ค. 2533) ว่าด้วย “สหกรณ์ในคลื่นลูกที่สาม” ซึ่งยุคแรกเป็นยุคการปฏิวัติทางการเกษตร ยุคสองเป็นยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรม ยุคที่สามเป็นยุคแห่งการปฏิวัติทางเทคโนโลยีซึ่งเริ่มตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา บรรณาธิการแถลงว่า นับแต่

นี้ไปมนุษย์จะถูกต้อนให้เข้าไปอยู่ในสังคมของคลื่นลูกใหม่ที่ถือเอาการพัฒนาทางเทคโนโลยีระบบข้อมูลข่าวสาร ตลอดจนการบริหารการจัดการชั้นสูงเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และเช่นกัน กิจกรรมสหกรณ์ต้องปรับปรุงตัวเองที่รวมไปถึงผู้บริหารสหกรณ์ต้องกระตือรือร้นและพยายามก้าวให้ทันเกมการแข่งขัน เพราะมิฉะนั้นจะกลายเป็นกิจการที่ล่าหลังและอาจล้มไปในที่สุด และเช่นกัน ถ้าวารสารฉบับนี้ไม่ยอมออกปีที่ 17 ให้ครบเสียที ก็น่าห่วงว่าอาจตกรถไฟไปไม่ทันคลื่นลูกที่สามก็ได้

วารสารเศรษฐศาสตร์ธรรมศาสตร์ เจ้าของ : ก็คณะและมหาวิทยาลัยตามชื่อนี้ บก. : รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ ออกปีละ 4 ฉบับ ๆ ละ 50 บาท เป็นวารสารที่ชกกันด้วยหมัดลุน ๆ กับบทความด้านเศรษฐศาสตร์ ล่าสุดฉบับปี 9 ฉบับ 2 (มิ.ย. 2534) ว่าด้วย “เศรษฐศาสตร์การเมือง : คลาสสิก VS นิโคลาสสิก” เพียงอ่าน “สาเหตุแห่งการเติบโตใหญ่ของภาครัฐบาล : นิทานเศรษฐศาสตร์” ของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ เท่านั้น พวกท่านก็อาจอยากไปสมัครทำงานกับ “อีสานเขียว” แน่ ๆ เลย ถ้า “สีเขียว” ไม่หวงก้างขึ้นปลามัน

วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เจ้าของคือคณะเดียวกันนี้แห่ง มธ. ไม่ระบุบรรณาธิการ ดูจะไม่กำหนดวาระออกที่แน่นอน เป็นวารสารที่เริ่มต้นปีที่ 1 เมื่อพ.ศ. 2524 พอถึงปี 2528 ก็ไม่ยอมออกสักฉบับ ปี 2529 บรรณาธิการก็แถลงว่า ขอโดดข้ามปีที่ 4 พ.ศ. 2528 และนับเริ่มเป็นปีที่ 5 ฉ. 1 ด้วยเหตุผมนว่า “เกิดปัญหาทั้งทางวิชาการ ทางการเงิน และการบริหาร” และว่าจะพยายามออกฉบับที่ 2 ของปีที่ 5 ให้ได้ ก็ออกได้จริง ๆ เป็นฉบับ “ความเบี่ยงเบนทางเพศ” แต่ออกเมื่อธันวาคม 2530 หรืออีกเกือบ 2 ปีถัดมา หลังจากนั้นอีก 2 ปีกว่าถัดมาก็โผล่ฉบับใหม่อีกครั้งใน “ฉบับฉลองครบรอบ 25 ปี กุมภาพันธ์ 2532” (ครบรอบของอะไรก็หาทราบได้) ว่าด้วย “คุณภาพชีวิต : แนวคิดทางสังคมและวัฒนธรรม” กระนั้นก็น่าจะตระหนักกันได้แล้วว่าข้างเป็น “โรคร้ายในยุคก่อนประวัติศาสตร์” จริง ๆ เชียวนะ

วารสารสังคมศาสตร์ เจ้าของ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ บก. : ปรีชา หงษ์ไกรเลิศ 1 ปี ออก 2 ฉบับ ๆ ละ 25 บาท เผยแพร่

ความรู้ทางสังคมศาสตร์ เน้นด้าน บริหาร รักรกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ สังคม- วิทยาและมานุษยวิทยา ล่าสุดปี 26 ฉ. 1 (เม.ย. 2532)

วารสารสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครู เพชรบุรี (โรเนียวเย็บเล่ม) เจ้าของ : ภาควิชา ในสายสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเพชรบุรี ปีละ 2 ฉบับ ราคาไม่ระบุ บก. : เอื้อน ทองทับ ล่าสุดปี 12 ฉ. 1 (ก.ย. 2533) ลงอ่าน “ประ- เเพ่งงานปีมีมด” ของชาวบ้านในเขตอำเภอเมือง เพชรบุรี โดย สนิท บุญทรง

วารสารสังคมศาสตร์การแพทย์ เจ้า ของ : ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล บก. : มัลลิกา มัติโก ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 35 บาท ล่าสุดปี 5 ฉ. (ธ.ค. 2532) ว่าด้วยโรคเอดส์ กับสังคมไทย เพื่อเตรียมรับมือกับความรุนแรง ของโรคร้ายนี้ได้อย่างมีสติและมีระบบ กระนั้น ทิม บก. ก็อย่าใจเย็นแค่ฉบับเอดส์ไวนะครับ เพราะคนทั้งบ้านทั้งเมืองกำลังเป็นโรค ครสข. กันอยู่ ก็ลองช่วยคิดหาทางแก้กันหน่อยนะครับ

วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ เจ้าของ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์ บก. : นิตยา เงินประเสริฐศรี ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 35 บาท ล่าสุดรวมปี 16 ฉ. 2 (ธ.ค. 2532) และปี 17 ฉ. 1 (มิ.ย. 2533) ราคา 65 บาท เมื่อเปิดดูข้างในก็อย่าเพิ่งง กับสารบาญนะครับ เพราะมีสารบาญ 2 ชุด ด้วยกัน ชุดแรกของปีที่ 16 เริ่มต้นที่ หน้า 91 หรือหน้าแรกของวารสาร ชุดที่สองของปี 17 เป็นครึ่งหลังของวารสาร สารบาญเริ่มที่หน้า 2 ก็คงน่าปวดหัวสำหรับบรรณารักษ์พอดู ครึ่ง แรกค่อนข้างไปทางสรุปงานวิจัย มีบทสัมภาษณ์ เรื่อง “วิชาสังคมศาสตร์ในทรรศนะของนัก วิทยาศาสตร์” แต่ใครคือนักวิทยาศาสตร์คนที่ ให้สัมภาษณ์ก็คงต้องไปตาม บก. กันเอาเอง ครึ่งหลังแนวเรื่องกระจายตัวอยู่ทั่วไป เหมือน ฝนตกปรอย ๆ เกือบทั่วฟ้า และพบกับ สมเกียรติ วันทะนะ “รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435- 2475”

วารสารอักษรศาสตร์ เจ้าของ : คณะ อักษรศาสตร์ จุฬาฯ ระบุว่ามีแตกอง บก. ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 25 บาท เน้นด้านมนุษย- ศาสตร์ที่หนักแน่นตลอดมาแม้ไม่มีหิวหา แต่ ละฉบับรวมไว้หมดตั้งแต่บทเสนาผลงานวิจัย

บทความปริทัศน์ บทความพิเศษ บทกวี เรื่องสั้น เรื่องแปล ล่าสุดปี 22 ฉ. 2 (ส.ค. 2533)

วารสารเอเชียปริทัศน์ เจ้าของ : สถาบัน เอเชียศึกษา จุฬาฯ บก. : กมล เพ็ญศรีนุกร ปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 30 บาท ของปีที่ 11 (2533) สังเกตได้ว่าเน้นไปที่บทบาทของญี่ปุ่นในสังคม เอเชียแปซิฟิก

วารสารเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ เจ้า ของ : สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษ มธ. บก. : ผศ.ดร. มาลินี ดิลกวนิช กำหนดออกปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 30 บาท เน้นญี่ปุ่น-จีน-เกาหลีศึกษา เป็นวารสารที่มาแรงและมีสีสันในช่วงอายุขัย 2 ปี ฉบับล่าสุดปี 2 ฉ. 2 (ธ.ค. 2532) ว่าด้วย การวิเคราะห์สามก๊ก ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตรวจสอบต้นฉบับแปลที่มีอยู่ในภาษาไทย (เก่า-ใหม่) ฉบับภาษาจีนและอังกฤษ เพียงอายุขัย 2 ปี ก็ดูจะเรียวแรงหมด

วิชา วารสารทางวิชาการของวิทยาลัย ครุนครศรีธรรมราช บก. : ชาญกิจ ขอบท่ากิจ ออกปีละ 3 ฉบับ ๆ ละ 20 บาท ล่าสุดปี 12 ฉ. 2 (มี.ค. 2531) ก็นับว่าหายหน้าหายตาไป นานโข มีบทความที่น่าสนใจของ วิมล คำศรี เรื่อง “ฉันทลักษณ์และรูปแบบของปรีศนาเมือง นครศรีธรรมราช” ที่รวบรวมจากคำสัมภาษณ์ บุคคลในจังหวัดจำนวนมาก เช่น “ไถ่ไค้ง โมงติง มือหนึ่งลอก พอน้ำออกหรอยจ้ง หัน หลั่งให้” (คนตัดยาง) “สองตีนยีนยัน ตรัน นางธรรณี ส่วนหางยาววิ แยกวานแม่เด็ก” (คน ยกยอ) “สี่ตีนยีนยัน ตรันนางธรรณี หมุนอยู่ กับที่ นางธรรณีร้องให้” (คนบิดขมจีน) “สอง หูชูตา สองขาชูรัง เอ็นอยู่สันหลัง รังอยู่หว่างขา สามคนสามหน้า สี่ตาสองหาง หกบาทเดินย่าง ตามหางของมัน” (คนไถ่เอาด้วยควายตัวเดียว)

วิทยาสารเกษตรศาสตร์ (สาขาสังคม- ศาสตร์) เจ้าของ : สถาบันวิจัยและพัฒนา แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บก. : สุรพันธ์ สุภัทรพันธุ์ ปีละ 2 ฉบับ ไม่ระบุราคา เป็น วารสารที่เน้นเนื้อหาสรุปงานวิจัยด้านสังคม- ศาสตร์ คือมี บทคัดย่อ บทนำ การตรวจ เอกสาร วิเคราะห์การวิจัย ผลของการวิจัย บทสรุป บรรณานุกรม น่าสนใจในการติดตาม ก้าวหน้าการค้นคว้าวิจัยทางวิชาการ ล่าสุด ฉบับปี 11 ฉ. 1 (ม.ค.-มิ.ย. 2533)

ศึกษาศาสตร์สาร เจ้าของ : คณะศึกษา-

ศาสตร์ มช. บก. : สมโชติ อ่องสกุล ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 30 บาท ล่าสุดปี 15 ฉ. 2 (เม.ย.- ก.ย. 2533) ว่าด้วย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่กับ ชุมชนอันหลากหลายในภาคเหนือ ที่นักวิชาการ เชียงใหม่พยายามผลักดันฐานะความเป็นนัก วิชาการที่อยู่ในเขตสถานศึกษาให้ออกไปสัม- พันธ์กับชุมชนเมืองข้างนอก ดังนั้นจึงต้องยัง อธิบายการคงอยู่ของ มช. ในท่ามกลางการ ปกป้องความเปลี่ยนแปลงที่จะนำมาสู่ความ หายนะแห่งล้านนาทั้งหมด เป็นวารสารอีกฉบับ หนึ่งที่นำติดตามอย่างมากมาย

ศิลปวัฒนธรรม บก. : สุจิตต์ วงษ์เทศ เดือนละฉบับ ๆ ละ 35 บาท เน้นด้านประวัติ- ศาสตร์และโบราณคดี ไม่ต้องบอกก็รู้อยู่แล้ว ว่าดียิ่ง

สังคมศาสตร์ เจ้าของ : คณะสังคม- ศาสตร์ มช. บก. : อานันท์ กาญจนพันธุ์ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 40 บาท ล่าสุดว่าด้วย “ชนกลุ่ม น้อยกับการพัฒนา” จากความเชื่อของคนราบ ว่าชาวเขาในภาคเหนือล่าหลังทางวัฒนธรรม และการเมือง ในรูปแบบของสังคมปฐมภูมิ ตลอดทั้งถูกประณามว่าเป็นสาเหตุของการ ทำลายป่าต้นน้ำลำธารและหน้าดิน ดังนั้น ฉบับนี้จึงรวมการศึกษาเพื่อสะท้อนทัศนะที่ รอบด้านเกี่ยวกับปัญหาที่ถูกเชื่อและเข้าใจผิด ๆ มาเป็นเวลานาน ฉบับนี้เป็นฉบับรวมเล่มปีที่ 8 ฉ. 2 และปีที่ 9 ฉ. 1 และ 2 (2530-2531) เห็นที่จะต้องบอก บก. ให้ทำฉบับรวมเล่มปี 10-11-12 (2531-2534) เสียทีแล้วครับ

สมุดสังคมศาสตร์ เจ้าของ : สมาคม สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย กำหนดออก ปีละ 4 ฉบับ เป็น “สมุด” ที่ดีกว่า “วารสาร” หลายฉบับ เน้นความเคลื่อนไหวและบทความ ทางวิชาการเรื่องไทย ในรอบปีที่ 12 แต่ละฉบับ ผู้สนใจทางด้านวิชาการน่ามีไว้ มี สมเกียรติ วันทะนะ เป็น บก. ไม่ว่าจะฉบับ “ฤทธิลา จักข้า เพียงคำคนแคลง” ที่เด่นคือบทความ แปลจากงานของไมเคิล วิคเคอรี ที่ทำให้ศิลา จารึกพ่อขุนรามฯ (?) ต้องถูกจับพลิกคว่ำพลิก หงาย หรือฉบับว่าด้วย “จักรวาลวิทยา” ที่นัก วิชาการพยายามจะพิสูจน์จักรวาลอันยิ่งใหญ่ ของสยาม แต่หลังจากจักรวาลถล่ม! ซาคริต ชุ่มวัฒนะ ก็รับเป็น บก. จัดทำปี 13 ฉ. 1 ว่า ด้วย “สยาม : อดีต ปัจจุบัน อนาคต” รายงาน การอภิปรายที่ไม่ได้ระบุไว้ว่ามีขึ้นเมื่อไหร่ แต่ก็

นำติดตามอยู่ดี

อักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร จากสนามจันทร์ นครปฐม บก. : อนันต์ชัย เลหาพันธ์ ปีละ 2 ฉบับ ๆ ละ 20 บาท เนื้อหา ด้านมนุษยศาสตร์ เป็นอีกฉบับที่คุ้มกับราคา ล่าสุดฉบับปี 12 ฉ. 2 (2533)

● หากสมาชิกจดหมายข่าวต้องการแจ้ง ข่าวสารหรือความเคลื่อนไหวทางวิชาการที่ สถาบันการศึกษาของท่านได้จัดขึ้นเพื่อกระจาย ข่าวคราวไปยังสมาชิกท่านอื่น ๆ ไม่ว่าจะในรูปแบบ

ของกำหนดการ การสรุปสัมมนาหรืองานทาง วิชาการ ตลอดจนการบอกเล่าเก้าสิบต่าง ๆ จดหมายข่าวก็น้อมรับที่จะทำหน้าที่เป็นสะพาน อันเล็ก ๆ นี้อย่างยินดีปรีดา

● หากสมาชิกท่านใดประสงค์จะให้ เพื่อนหรือผู้ใกล้ชิดหรือเพื่อนที่อยู่ห่างไกลของท่านเข้าเป็นสมาชิกจดหมายข่าว ก็ขอเพียง แต่ท่านส่งชื่อที่อยู่ของผู้รับนั้นมายังเรา เราก็จะจัดส่งจดหมายข่าวไปให้ในทันที *“ขอเพียงเขียน บอกมา เราจะไปหาในทันที”* และหากท่าน

เปลี่ยนแปลงที่อยู่ก็ขอความกรุณาแจ้งการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย

● ปัจจุบันมูลนิธิฯ กำลังประสบปัญหา ในการดำเนินการจัดทำจดหมายข่าว เหตุนี้ ทางมูลนิธิฯ จึงใคร่ขอความกรุณาสมาชิกช่วยเหลือค่าจัดส่งจดหมายข่าวเป็นจำนวนเงิน 20 บาท หรือเป็นดวงตราไปรษณีย์ 10 ดวง มายัง มูลนิธิฯ ก็จักขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง

รายงานการดำเนินงานการสัมมนาอภิปราย (ต่อจากหน้า 24)

2. การบรรยายพิเศษเรื่อง **บรรพบุรุษไทย-ลาว**
โดย ท้าวห่มพัน รัตนวงศ์
(31 มกราคม 2533)
3. การเสวนาทางวิชาการเรื่อง **การเลือกตั้งในพม่า หนทางประชาธิปไตย หรือรักษาอำนาจเผด็จการ**
โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ ดร.สายทิพย์ สุคติพันธ์ ดร.ธงชัย วินิจจะกุล และ คุณวิลาสินี หมอกเจริญพงศ์
(25 พฤษภาคม 2533)
4. **คุยกันที่ ม.ธ.**
 - 4.1 การอภิปรายประกอบ slide เขาพระวิหาร
โดย ม.ร.ว. สूरียวุฒิ สุขสวัสดิ์ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อาจารย์ทรงยศ แวหวงษ์
(4 มกราคม 2534)
 - 4.2 การบรรยายประกอบ slide เรื่อง ลาว : 15 ปีหลังการปฏิวัติ
โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
(25 มกราคม 2534)
 - 4.3 การบรรยายประกอบ Slide & Video เรื่อง พรมแดนไทย-พม่า
โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อาจารย์ทรงยศ แวหวงษ์ รศ. นรนิติ เศรษฐบุตร
(12 มีนาคม 2534)
 - 4.4 การบรรยายประกอบ Slide & Video เรื่อง พรมแดนไทย-ลาว
โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อาจารย์ทรงยศ แวหวงษ์ รศ. นิติ เศรษฐบุตร
(7 กุมภาพันธ์ 2534)
 - 4.5 การบรรยายประกอบ Slide & Video เรื่อง พรมแดนไทย-เขมร
โดย ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ อาจารย์ทรงยศ แวหวงษ์ รศ. นรนิติ เศรษฐบุตร
(14 กุมภาพันธ์ 2534)
5. **การประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง การต่อสู้ทางการเมืองของ 4 อดีตรัฐมนตรีอีสาน**
สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ เสนอ ฉลอง สุนทราวณิชย์ วิจารณ์
(14 มีนาคม 2534)
6. **การบรรยายประกอบสไลด์เรื่อง เส้นทางสายแพรไหม เวนิช-สุราบายา-โอซากา**
โดย คุณอมรา ศรีสุชาติ ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ รศ. นรนิติ เศรษฐบุตร
(12 มีนาคม 2534)
7. **ปาฐกถาประกอบสไลด์เรื่อง เส้นทางคาราวาน แม่สาย-เชียงตุง-สิบสองปันนา**
โดย พระครูวิสุทธิธรรมภาณี
(18 มีนาคม 2534)
8. **เหลียวหลังแลหน้าสังคมไทย**
(จัดร่วมกับ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
 - 8.1 สนทนา “เหลียวหลังมองสองปีครึ่งของรัฐบาลชาติชาย”
รศ.ดร.เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง รศ.ดร.นิพนธ์ พัวพงศกร ผศ.ดร.บัณฑิต นิจถาวร ดร.ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ รศ. นรนิติ เศรษฐบุตร คุณวี จงกิจถาวร คุณไมตรี อึ้งภากรณ์ ดำเนินรายการ
(19 มีนาคม 2534)

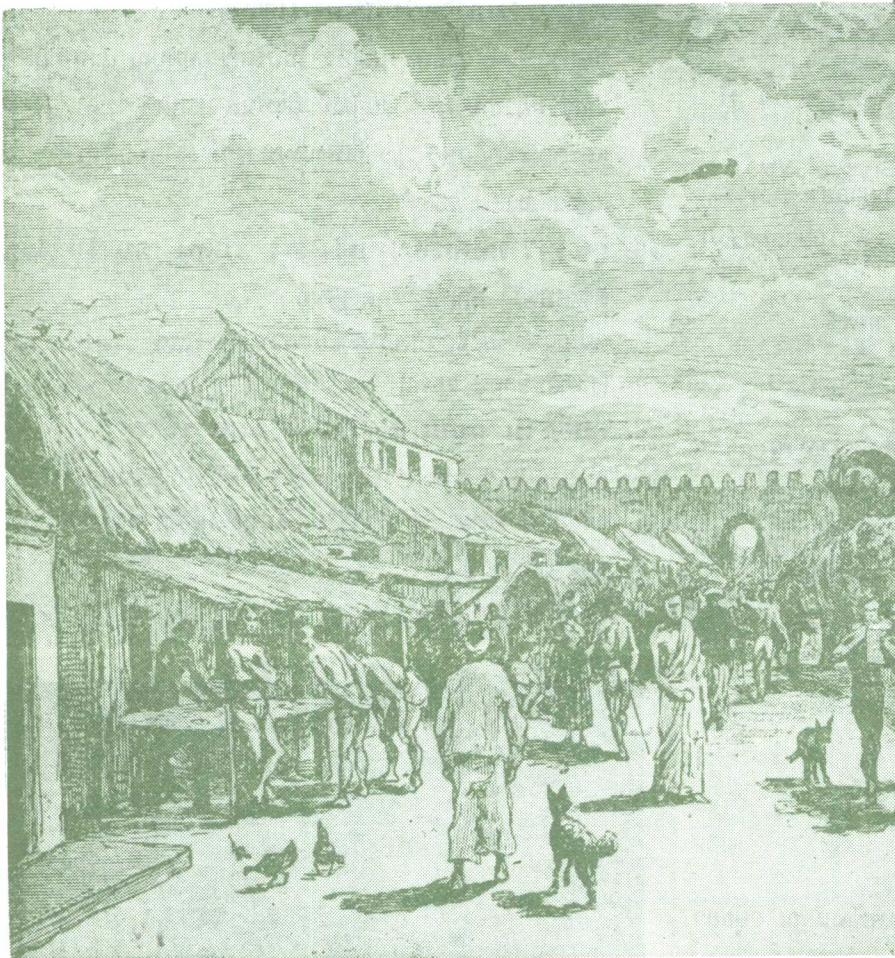
- 8.2 สนทนา “แลหน้าสังคมไทยหลังรัฐประหาร”
ศ.นพ. ประเวศ วะสี ศ.เสนห์ จามริก
ศ.ดร. อัมมาร์ สยามวาลา ดร. วทัญญู ณ ถลาง
ศ.ดร. นิธิ เอียวศรีวงศ์ คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์
รศ. เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง ดำเนินรายการ
(19 มีนาคม 2534)
- 8.3 อภิปราย “รัฐธรรมนูญใหม่: ร่างอย่างไรไม่ถูกล้มไม่ถอยหลัง”
อ.ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ รศ.ดร. สมบัติ จันทรวงศ์
รศ.ดร. พงเทพย์ ศกุลตลาภย์ รศ.ดร. โทकिन พลกุล ผศ. สมยศ เชื้อไทย
ผศ.ดร. พนม เอี่ยมประยูร ดำเนินรายการ
(20 มีนาคม 2534)
- 8.4 อภิปราย “นักการเมือง V.S. ชำราชการประจำ: ปัญหาอยู่ที่ไหน”
อ. รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ รศ. สุขุม นวลสกุล
ผศ.ดร. ปรีชา สุวรรณทัต อ.ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์
อ.ดร. สายทิพย์ สุดดิพันธ์ ดำเนินรายการ
(20 มีนาคม 2534)
9. การบรรยายเรื่อง **ธิเบต ดินแดนแห่งหลังคาโลก และ องค์ดาไลลามะ**
โดย รศ.ดร. ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ คุณอัศศิริ ธรรมโชติ
และ รศ. นรมิตี เศรษฐบุตร
(8 พฤษภาคม 2534)
10. การสัมมนาทางวิชาการเรื่อง **4 เดือน ร.ส.ช. 59 ปี ประชาธิปไตย**
(จัดร่วมกับ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
หนังสือพิมพ์สยามรัฐและองค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์)
- 10.1 ปาฐกถานำ “ประชาธิปไตย กับ การเมืองไทย”
โดย พลตรี ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช
(24 มิถุนายน 2534)
- 10.2 รัฐบาลชั่วคราวกับการตัดสินใจนโยบายสำคัญทางเศรษฐกิจ
โดย คุณบุญชู โรจนเสถียร อาจารย์รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์
คุณสุจิน ชัยมงคลานนท์ และดร. บัณฑิต นิจถาวร
ดำเนินการอภิปรายโดย ไผ่ตริ อึ้งภากรณ์
(24 มิถุนายน 2534)
- 10.3 รัฐธรรมนูญมิชชั่น: ประชาธิปไตยหรือพิมพ์เขียว
โดย ดร. ปรีชา สุวรรณทัต คุณจาตุรนต์ ฉายแสง
และคุณสุธรรม แสงประทุม
ดำเนินการอภิปรายโดย ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์
(24 มิถุนายน 2534)
- 10.4 พรรคการเมืองไทย: จี๋วหรือแจ๋ว
โดย ดร. เกษม สุวรรณกุล คุณเย็นจิตต์ ทรัพย์พัฒน์ ณ อัญญา
คุณจาตุรนต์ ศษสิทธิ์
ดำเนินการอภิปรายโดย คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์
(25 มิถุนายน 2534)
- 10.5 4 เดือน ร.ส.ช. 59 ปีประชาธิปไตย
โดย ดร. สมบัติ จันทรวงศ์ ดร. เอนก เหล่าธรรมทัศน์ และ
ดร. เอนก อาภรณ์สุวรรณ
ดำเนินการอภิปรายโดย คุณพรชัย วีระณรงค์
(25 มิถุนายน 2534)
11. การบรรยายประกอบสไลด์ เรื่อง
“เชียงรุ่ง : สิบสองปันนา”
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กาญจน์ ละอองศรี และอาจารย์
ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
(3 กรกฎาคม 2534)
12. การบรรยายประกอบสไลด์เรื่อง
“วัตถุ-แก๊งลิฟี่-จัมปาศักดิ์”
โดยคุณไมเคิล ไรท์ และอาจารย์ธีรยุทธ บุญมี
(10 กรกฎาคม 2534)
13. การบรรยายพิเศษเรื่อง **ความสัมพันธ์ทางภาษาศาสตร์
ไทย-เวียดนาม**
โดย ธง เหวียน
(27 สิงหาคม 2534)
14. **สรุปสถานการณ์ในสหภาพโซเวียต**
อภิปรายโดย อเล็กซานเดอร์ โบบริสกี ยอดบุญ เลิศฤทธิ์
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ชัยวัฒน์ ติรพันธ์ สุรศักดิ์ ไทล
และคณะนักศึกษา ม.ธ. ที่เพิ่งเดินทางกลับจากมอสโก
(28 สิงหาคม 2534)
15. **แนวความคิดเรื่องผู้หญิงของ ซีมอน เดอ โบว์วอร์**
ดร. อมรสิริ สันต์สุรติกุล เสนอ
ดร. ธารทิพย์ แก้วทิพย์ ดำเนินการ
(11 กันยายน 2534)
16. **ลูกอีสาน ฉบับภาษาไทย-ฝรั่งเศส**
เจราร์ด ฟูก์ นพพร ประชากุล ประคอง เจริญจิตกรรม
ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ศิริกร มณีรินทร์ ทศนัย วงศ์พิเศษกุล
และ คำพูน บุญทวี
(20 กันยายน 2534)

เพียงความเคลื่อนไหว (ต่อ)

คุณธรรมในความคิดการเมืองสมัยใหม่*

ชเนศ อภรณ์สุวรรณ
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นักรัฐศาสตร์ไทยผู้มีชื่อเสียงสองท่าน (สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ความคิดทางการเมืองไทย*, 2523) ได้กล่าวไว้ว่า ความคิดการเมืองไทยมีต้นตอมาจากความคิดทางการเมืองอินเดียโบราณ ที่สำคัญคือศาสนาฮินดูและพราหมณ์ แนวความคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อโลกทรรศน์ที่มองเห็นว่าโลกและมนุษย์นั้นถูกกำหนดมาแล้วจากธรรมชาติ ให้ดำเนินไปสู่จุดจบที่มีอยู่แล้วอย่างแน่นอน ธรรมชาติมีมนุษย์มีกิเลสและบาปจึงต้องอาศัยศีลธรรมและรัฐเข้ามาควบคุมกล่อมเกล้าให้มนุษย์ละเว้นความชั่วอันเป็นกมลสันดานของประชาชนอยู่ เมื่อเป็นเช่นนี้การปกครองและผู้ปกครองจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งที่ดีต่อประชาชน ปราศจากผู้ปกครองมนุษย์ในสังคมตามคติอินเดียโบราณก็จะยิ่งเสื่อมทรามลงไป คตินี้จึงไม่ให้ความสำคัญต่อเรื่องของสิทธิหากแต่เน้นความสำคัญของหน้าที่ โดยเฉพาะหน้าที่ของผู้ปกครองต่อผู้ถูกปกครอง ผู้ถูกปกครองย่อมต้องเชื่อฟังและมีหน้าที่ทำตามผู้ปกครอง ทั้งหมดนี้เป็นการปฏิบัติตามธรรมชาติ

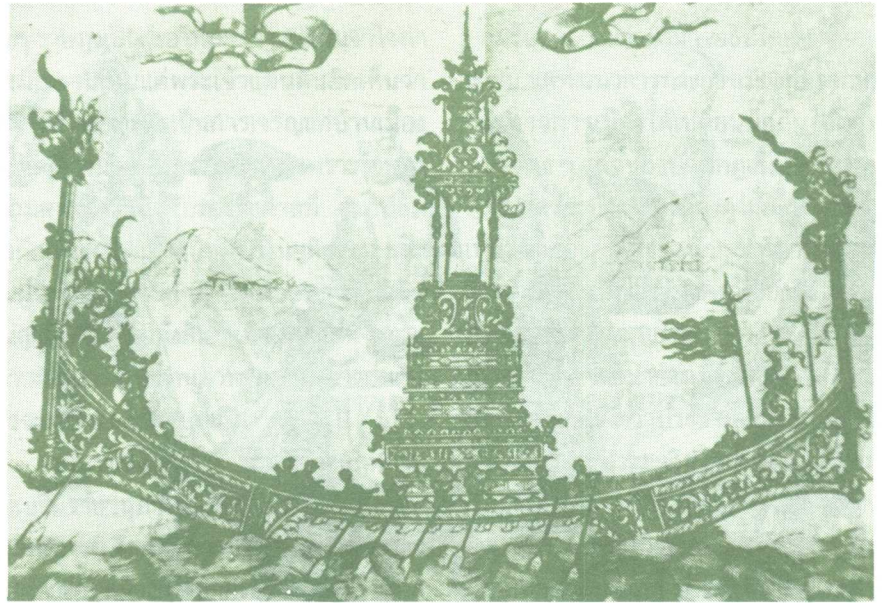
นักรัฐศาสตร์อีกท่านให้หน้าหนักของพุทธศาสนานิกายหินยานว่าเป็นฐานสำคัญของความคิดทางการเมืองไทย กล่าวคือผู้ปกครองจะเป็นผู้ที่ประชาชนยกย่องหรือเลือกขึ้นมา ผู้ปกครองยังต้องเป็นผู้มีบุญและอำนาจตามหลักพุทธ และผู้ปกครองยังเป็นเจ้าของที่ดินที่นา เป็นผู้แบ่งปันที่ดินทรัพย์สินให้แก่ชาวบ้าน ความเชื่อดังกล่าวยังเน้นความสมดุลของสังคมตามธรรมชาติ ให้ทุกคนยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ ดังนั้นค่านิยมเรื่องอำนาจในสังคมไทยจึงไม่เปลี่ยน ในประเด็นที่ว่าอำนาจนั้นแบ่งแยกไม่ได้ ถ้ามีผู้ต้องการแย่งชิงกันเอาเอง เป็นต้น

กล่าวได้ว่าที่ผ่านมานักรัฐศาสตร์ไทยยังไม่ได้อภิปรายเรื่องคุณธรรมอย่างจริงจัง ในความคิดการเมืองไทย นอกจากพูดถึงคุณสมบัติของผู้ปกครองว่าต้องทรงความเป็นธรรมหรือต้องเป็น “คนดีมีศีลธรรม” และใช้แนวคิดนี้เป็นเกณฑ์เมื่อพูดถึงเรื่องของ “จริยธรรม” หรือ “คุณธรรม” ของผู้ปกครองหรือนักการเมืองจะเห็นได้ว่าความคิดทางการเมืองไทยนั้นให้ความสำคัญต่อคุณสมบัติและหน้าที่ของผู้ปกครองอย่างสูง ในขณะที่พูดถึงคุณสมบัติของชาวบ้านน้อยหรือแทบไม่มีเลย ทั้งนี้เป็นการสะท้อนโลกทรรศน์ของสังคมเกษตรแบบประเพณี ที่วิธีการผลิตยังพึ่งพิงธรรมชาติอยู่มาก ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองจึงถูกตีความเข้ากับลักษณะอย่างเป็นไปเองตามธรรมชาติ ที่เรียกว่าทฤษฎีองค์ภาพ (organicism) ซึ่งเน้นความสมดุลย์มากกว่าความขัดแย้ง เน้นความต่อเนื่องมากกว่าความเปลี่ยนแปลง เน้นความเป็นระเบียบที่มาจากความสัมพันธ์ของสิ่งและคนตามธรรมชาติ นั่นคือเน้นความไม่เท่าเทียมกัน ไม่เสมอภาคกันมากกว่าความเท่าเทียมและเสมอภาค ซึ่งไม่ใช่สภาพตามธรรมชาติ เน้นเรื่องหน้าที่ซึ่งเป็นของผู้ปกครองหรือผู้ที่อยู่ในฐานะสูงกว่าที่จะต้องรับผิดชอบต่อผู้ที่อยู่ในฐานะต่ำกว่า จากนั้นจึงต้องให้ผู้ปกครองมีอภิสิทธิ์ด้วยควบคู่ไปกับการปฏิบัติตามหน้าที่ ความคิดและเข้าใจเรื่อง “สิทธิ” จึงไม่ค่อยมีความสำคัญหรือความหมายมากเท่าไรนัก ในเมื่อทุกคนต่างมีความสัมพันธ์เชิงส่วนตัวต่อกันแล้ว และต่างก็รู้ว่าฐานะและ

*เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์พานิช ตัดความจากบทความประกอบการสัมมนาทางวิชาการเพื่อเป็นเกียรติแด่ ดร. โกลินทร์ วงศ์สุวรรณ ณ ห้องประชุมสุนทรพิพิธ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2534

หน้าที่หรือการเชื่อฟังของตนคืออะไร ก็ไม่มีความจำเป็นที่ใครจะต้องมาเรียกร้องเอาสิทธิอะไรอื่นอีก

โลกทรรศน์ของสังคมก่อนสมัยใหม่หรือก่อนทุนนิยม (premodern ; precapitalist) จึงเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมแบบไม่เท่าเทียมกัน (hierarchy) อันนี้เป็นลักษณะทั่วไปที่พบเห็นทั้งในความคิดทางการเมืองตะวันตกก่อนยุคสมัยใหม่เช่นเดียวกัน ในความคิดการเมืองยุคกรีกโบราณ การปกครองเป็นเครื่องมือสำหรับฝึกฝนและส่งเสริมคุณธรรมของรัฐ ผู้ปกครองจึงต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูงสุดในรัฐจึงจะสามารถปกครองอย่างมีคุณธรรมได้ ในลักษณะเช่นนี้เองที่ผู้ปกครองจึงไม่จำเป็นต้องมาจากระบบประชาธิปไตยซึ่งกลับจะทำให้ผู้ปกครองที่มีคุณธรรมยากขึ้นไปอีก การเมืองที่มี

คุณธรรมแบบนครรัฐกรีกจึงมีแนวโน้มไปสู่ระบอบอภิชนาธิปไตยหรือขุนนางมากกว่า เพราะขุนนางที่แท้ไม่จำเป็นต้องปกครองเพื่อประชาชนหรือรับใช้ประชาชน หากแต่มีหน้าที่นำประชาชนไปสู่เป้าหมายที่ตั้งงาม ดังนั้นความคิดการเมืองในสังคมก่อนสมัยใหม่จึงไม่เคยและไม่จำเป็นต้องอ้างว่า อำนาจการปกครองอันชอบธรรมมาจากประชาชนหรือตัวแทนประชาชน

ในความคิดทางการเมืองไทย มีการเน้นอยู่เสมอว่าผู้ปกครองจะต้องปกครองโดยธรรมนิธิ เอียวศรีวงศ์ (“บทวิจารณ์ความคิดทางการเมืองไทย” ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, *ความคิดทางการเมืองไทย*, 2531) อธิบายว่า ธรรมะ มาจากธรร. แปลว่า ทรงไว้หรือดำรงอยู่ สิ่งที่เป็นธรรมะคือสิ่งที่ดำรงอยู่ นั่นคือธรรมชาติตามที่มันเป็นจริง “รัฐธรรมชาติของพุทธศาสนาคือรัฐที่มีปกติสุข มีสันติภาพและมีความถูกต้อง การปกครองเกิดขึ้นเพื่อป้องกันมิให้สังคมมนุษย์เสื่อมจากธรรมชาติไป” ดังนั้นกษัตริย์จึงมีหน้าที่ผดุงธรรมะหรือธรรมชาติ “ซึ่งต้องแปลว่าความถูกต้องอันเหมาะสมอันควรแก่มนุษย์” กระทั่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ พระมหากษัตริย์ยังสืบทอดคติดังกล่าวในอันที่ “จะนำประชาชนข้ามโอบสงสารสู่นิพพาน อันเป็นธรรมชาติที่แท้จริงของจิตมนุษย์”

ปรัชญาการเมืองตะวันตกเริ่มแต่ยุคคลาสสิกของกรีกนั้นมีการอภิปรายถึงปัญหาคุณธรรมในสังคมอย่างกว้างขวาง เมื่อพูดถึงคุณธรรม

นักทฤษฎียุคดังกล่าวให้ความหมายถึงคุณสมบัติของมนุษย์ที่ค่อนข้างหายากและปฏิบัติได้ยากเสียอีกด้วย อันได้แก่คุณลักษณะต่างๆ ที่มนุษย์ใช้ในการแสดงออกซึ่งตัวตนหรือความต้องการทางโลกด้วยวิธีการอันสมานฉันท์อย่างสมภาคภูมิและอย่างเป็นธรรมชาติ (เป็น “มนุษย์”) ที่แท้จริง คุณธรรมหลักที่อ้างถึงกันมากมี 4 ประการ ได้แก่ ความกล้าหาญ ความพอดี (ที่สำคัญหมายถึงการจัดการอย่างพอดีต่อความอยากทางร่างกาย) ความยุติธรรม (การเคารพกฎหมาย การช่วยเหลือผู้อื่นอย่างไม่เห็นแก่ตัว และการมีน้ำใจเพื่อส่วนรวม) และปัญหาคุณธรรมดังกล่าวนี้มีความสำคัญ เพราะมันมีส่วนในการสร้างสังคมที่ปลอดภัยที่รุ่งเรืองและมีเสรีภาพ แต่สาธุศิษย์สำนักโสกราตีสก็ตระหนักดีเช่นกันว่า ลำพังเพียงยอมรับความดี (มีคุณประโยชน์) ของคุณธรรมเหล่านี้ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้สังคมดีขึ้นมาได้ หากแต่จะต้องทำให้คุณธรรมนี้เป็น “จุดหมาย” ในชีวิตของคนและสังคมอย่างแท้จริงด้วย

พัฒนาการของแนวคิดทางการเมืองตะวันตกในระยะต่อมานับแต่การสถาปนาศาสนาฮิวและคริสเตียนมาถึงยุคกลางของยุโรปนั้น คุณธรรมได้รับอิทธิพลทางเทววิทยาเข้าไปไม่น้อย คุณสมบัติที่เพิ่มเข้ามาในคุณธรรมได้แก่ ศรัทธา ความหวัง และกุศล นอกจากนี้ยังมีการเน้นในเรื่องบาป ความละอาย สิทธิธรรมของพระ และความรู้สึกลังเลในความสุขทางโลก สิ่งที่ยังพอพูดได้ว่าเป็นมรดกตกทอดมา

จากสำนักมหาชนรัฐคลาสสิกก็คือคุณธรรมทางปัญญา และการใช้ชีวิตอย่างสบาย ๆ เพื่อพินิจพิเคราะห์ถึงปัญหาธรรมชาติของความยุติธรรมของจิตวิญญาณและธรรมชาติของเทพ

นักคิดสมัยใหม่เช่น จอห์น ล็อก โทมัส ฮอบส์ และจันจาซ รูสโซ อันรู้จักกันดีในนามของสำนักทฤษฎีสัญญาสังคมหรือสิทธิทางการเมืองชาติเป็นผู้ริเริ่มการอภิปรายมิติทางคุณธรรมใหม่ด้วยการวิเคราะห์ธรรมชาติของมนุษย์

ในทฤษฎีการเมืองสมัยใหม่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองที่เคยมองกันว่าเป็นธรรมชาติที่ไม่เท่าเทียมกันนั้น ได้ถูกวิพากษ์ลงพร้อมกับมีการเสนอความคิดใหม่ว่า ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครองไม่ใช่เรื่องตามธรรมชาติ เพราะสังคมและการเมืองไม่ใช่ภาวะธรรมชาติ

ลักษณะเด่นของคตินคุณธรรมในความคิดการเมืองยุโรปสมัยใหม่คือการให้ความสำคัญต่อความสุขที่ปัจเจกชนเสพย์ได้ คุณธรรมไม่ใช่เรื่องของการเน้นในคุณสมบัติที่ผืนธรรมชาติมนุษย์อีกต่อไป หากแต่ต้องสนองตอบต่อธรรมชาติของตนมีแต่เท่านั้นเท่านั้นจึงจะสามารถสร้างสังคมใหม่ที่คนก็ยังมีคุณธรรมอยู่ด้วยได้

อิทธิพลของปรัชญาความคิดสำนักสัญญาสังคมและปรัชญาสำนัก “แสงสว่าง” เห็นได้มากในความคิดการเมืองอเมริกัน

เอกสารเฟเดอรัลลิสต์ที่ร่วมกันเขียนโดยบิดาแห่งสหรัฐอเมริกาเพื่ออธิบายหลักการ

สำคัญในร่างรัฐธรรมนูญสหรัฐฯ ฉบับแรกและฉบับเดียวเท่านั้น ได้แสดงเจตจำนงของอุดมการณ์มหาชนรัฐยุคใหม่อย่างแจ่มชัดว่า “ประชาชนเท่านั้น คือรากฐานที่แท้จริงของอำนาจ” อิสรภาพในระบบมหาชนรัฐมิได้แต่ในรัฐบาลที่มาจากประชาชน เมื่อเป็นเช่นนี้ “คุณธรรมของรัฐบุรุษหรือของพลเมืองจึงไม่ใช่เป็นมูลเหตุแห่งการดำรงอยู่ของระเบียบทางการเมืองอีกต่อไป” จอห์น แอดัมส์ กล่าวไว้อย่างหนักแน่นเช่นกันว่า “รากฐานทางจริยธรรมเพียงประการเดียวของรัฐบาลคือการยินยอมของประชาชน” (the consent of the people)

จอห์น แอดัมส์ ยังกล่าวอีกว่า “รัฐธรรมนูญที่วางอยู่บนหลักการเหล่านี้ (คือเสรีภาพ ความเสมอภาคในตำแหน่งและการเคารพและสิทธิพลเมือง) นำเอาความรู้สึกดังกล่าวให้สูงขึ้นโดยรัฐบาล (ประชาธิปไตย) ทำให้ประชาชนคนสามัญกล้าหาญและเอาการเอางาน ความทะเยอทะยานเช่นนี้ยังทำให้ประชาชนมีอุตสาหกรรมและมีอัธยาศัย” ท่านจะเห็นคุณลักษณะอันสง่างามแต่จะหนักแน่นมากกว่า บ้างมีความสนุกสนานเล็ก ๆ น้อย ๆ แต่จริง ๆ แล้ว เป็นเรื่องเป็นราวเสียเป็นส่วนใหญ่ บ้างก็ดูสุขภาพแต่เป็นความเจริญมากกว่า ถ้าท่านเปรียบเทียบประเทศที่ว่านี้กับดินแดนอื่นไม่ว่าจะเป็นระบบ

กษัตริย์หรือขุนนาง ท่านจะต้องเคลิ้มไปว่าตัวท่านอยู่ในสวนรุกขชาติ (Arcadia)”

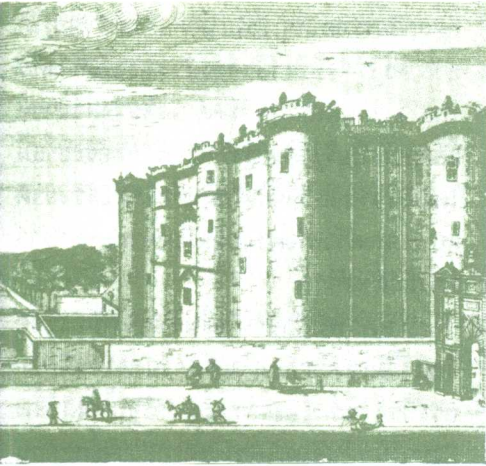
นักคิดสก็อตคนสำคัญที่เชื่อว่ามีอิทธิพลต่อเจฟเฟอร์สันคือฟรานซิส ฮัทชีสัน (Francis Hutcheson) ผู้เป็นคนแก่ปมเงื่อนไขสำคัญในปัญหาจริยธรรมสมัยนั้น เขาบอกว่าเลิกเชื่อได้แล้วว่าการที่คนทำดีหรือเลวนั้นเป็นเพราะพระเจ้า (ศาสนา) หรือเหตุผล เขาอธิบายว่าคนทำอะไรก็เพราะมีความสุขความยินดีในสิ่งนั้น ถ้าเขามีความสุขในสิ่งนั้นคนอื่นก็น่าจะมีความสุขเช่นกันเหมือนกัน แต่แนวคิดดังกล่าวจะนำมาปฏิบัติได้จำเป็นที่คนในสังคมต้องมีความรู้และโอกาสไม่แตกต่างกันมากนัก จะเป็นเช่นนี้ได้ต้องสร้างความเท่าเทียมกันในเงื่อนไขทางสังคมโดยทั่วไปขึ้นมาเสียก่อน

เจฟเฟอร์สันจึงนำเอา “ผลประโยชน์ของตนเอง” หรือการรักตนเอง หรือกระทั่งการหลงตนเอง (egoism) มาเป็นพื้นฐานของจริยธรรมแทนคติคุณธรรมแบบเก่า เขากล่าวว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความรักในเพื่อนมนุษย์และมีสำนึกของหน้าที่ต่อผู้อื่น นี่เป็นสัญชาตญาณของจริยธรรม อันเป็นด้านที่สดใสของมนุษย์ แต่ถ้าหากคนบางคนขาดหรือไม่ปฏิบัติจริยธรรมดังกล่าวก็ต้องให้การศึกษาจะไปด่าว่าหรือลงโทษประชาชนว่าโง่เขลาเบา

ปัญญาไม่ได้ นี่เป็นความรับผิดชอบของผู้นำมหาชนรัฐ ผู้นำการเมืองอเมริกันจึงให้ความสำคัญอย่างสูงต่อการศึกษา โดยเชื่อว่าการศึกษจะสามารถหว่านเพาะคุณธรรมที่ดีขึ้นมาได้ในหมู่ประชาชนมาตราบการอีกอันที่เจฟเฟอร์สันใช้ในการวัดดูว่าอะไรเป็นจริยธรรมได้แก่ “อรรถประโยชน์” (utility) กล่าวโดยสรุปเขามีคิดว่าจริยธรรมได้แก่การที่มีความสุขเป็นจุดหมายแห่งชีวิต โดยมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานของความสุข และอรรถประโยชน์เป็นสิ่งทดสอบคุณธรรม

นับจากยุคกรีกโบราณมาถึงสมัยปฏิวัติอเมริกา คติเรื่องคุณธรรมของโลกตะวันตกได้เปลี่ยนจากความเชื่อที่อิงอยู่กับอภิสิทธิ์ชนและการเป็นคุณสมบัติที่มาจากสวรรค์และทำให้ผู้ถูกปกครองต้องสงบระย้อยต่อความศักดิ์สิทธิ์ของคุณธรรมเหล่านั้นค่อย ๆ กลายมาเป็นคุณสมบัติทางสังคม ที่สำคัญเป็นของประชาชน (ซึ่งต้องมีความสนุกสนานและมีชีวิตชีวาอีกด้วย) คุณธรรมกลายมาเป็นคุณลักษณะของปัจเจกชนอันได้แก่ความสามารถของเขาที่จะรักษารับผิดชอบตัวเองและคนภายใต้การดูแลของเขาได้ แต่คุณธรรมของประชาชนจะเกิดเป็นจริงได้รัฐจะต้องดำเนินไปบนหลักการประชาธิปไตยอันสมบูรณ์ จะต้องทำให้ประชาชนได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงในทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม

ในความคิดการเมืองไทย นอกจากการพูดถึงคุณธรรมหรือธรรมะของผู้ปกครองตามหลักพุทธศาสนาแล้ว ดูเหมือนจะไม่มีการอภิปรายถึงปัญหาของคุณธรรมกับสังคมหรือการเมืองสมัยใหม่แต่อย่างไร ทั้งนี้อาจเข้าใจได้จากบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยที่ผ่านมาซึ่งเริ่มจากการปรับตัวเข้ากับการกดดันของมหาอำนาจตะวันตก ในขณะเดียวกันก็สอดคล้องเข้ากับความต้องการปฏิรูปอำนาจการปกครองภายในของชนชั้นนำสยามขณะนั้นด้วย ทำให้พัฒนาการของการเมืองไทยสมัยใหม่จำกัดอยู่แต่การอธิบายความชอบธรรมของการปรับ “สัมพันธภาพทางอำนาจ” ภายในหมู่ชนชั้นนำเป็นหลัก ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อยมาจนถึงระบอบปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่น่าสังเกตคือผู้ปกครองไทยพร้อมใจกันยอมรับ

ภาพอุทกบาสตี๋ ในศตวรรษที่ 18

ความชอบธรรมอันสำคัญประการหนึ่งของการปกครองว่าวางอยู่บนรัฐธรรมนูญ จึงมักจะยกเลิกหรือร่างหรือแก้ไขรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ๆ เสียให้ตรงกับเจตนารมณ์ของตน และขัดถกเถียงในรัฐธรรมนูญระหว่างผู้ร่างก็หนีไม่พ้นเรื่องอำนาจและการรักษาอำนาจของชนชั้นนำในแต่ละยุคสมัยเอาไว้ให้ประชาชนมองเห็นและยอมรับว่าชอบธรรม อันนี้จะแตกต่างอย่างมากกับรัฐธรรมนูญตะวันตกที่ต้องเสียเวลาร่างและเขียนกันขึ้นมาเพื่อจุดหมายสำคัญในการจำกัดอำนาจผู้ปกครอง

ในพระบรมราชาธิบายของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่องแก้ไขการปกครองแผ่นดิน เมื่อพ.ศ. 2430 ทรงอธิบายไว้ว่า “พระบรมราชาธิบายของเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใด ด้วยเหตุถือว่าเป็นล้นพ้น ไม่มีข้อใดสิ่งใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้” หากพระองค์ท่านยอมรับความคิดการปกครองสมัยใหม่ที่มาจากตะวันตกให้มีการออก “กฎหมายกำหนดพระบรมราชาธิบายของพระเจ้าแผ่นดิน” ทั้งนี้เพราะท่านก็ปกครอง “ตามทางที่สมควรและที่เป็นยุติธรรม” อยู่แล้ว แต่รัชกาลที่ 5 ยังทรงชี้แจงไว้อย่างน่าสนใจว่าการที่ประเทศไทยมีกฎหมายกำหนดพระราชาธิบายพระเจ้าแผ่นดินเอาไว้นั้นก็เนื่องด้วย “อาศัยเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นในบ้านเมืองโดยความไม่พอใจของราษฎร จึงได้มีข้อบังคับสกัดกันเป็นชั้น ๆ ตามลำดับเหตุการณ์ซึ่งมีขึ้นในบ้านเมืองนั้น ๆ” ในขณะที่กรุงสยามนั้นยังไม่เคยเกิดเหตุการณ์ทำนองนั้นที่ราษฎรพากันลุกขึ้นเรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองเพื่อให้บ้านเมืองและตัวเอง

เจริญขึ้นแต่อย่างใด ทรงกล่าวว่า “ประเทศอื่น ๆ ราษฎรเป็นผู้ช่วยให้ทำ เจ้าแผ่นดินจำใจทำ ในเมื่อเราเป็นแต่พระเจ้าแผ่นดินคิดเห็นว่าควรจะทำเพราะจะเป็นการเจริญแก่บ้านเมือง และเป็นความสุขแก่ราษฎรทั่วไป” เพราะราษฎรสยามตามการวินิจฉัยของรัชกาลที่ 5 “ย่อมเชื่อถือเจ้าแผ่นดินว่าเป็นผู้อยู่ในยุติธรรม และเป็นผู้รักใคร่ คิดจะทำนุบำรุงราษฎรให้อยู่เย็นเป็นสุขยิ่งกว่าผู้อื่นทั้งสิ้น” เมื่อเป็นเช่นนี้จึงทรงมีความเห็นว่า “ราชานุญาตของพระเจ้าแผ่นดิน ควรจะกำหนดตามแบบเดิม”

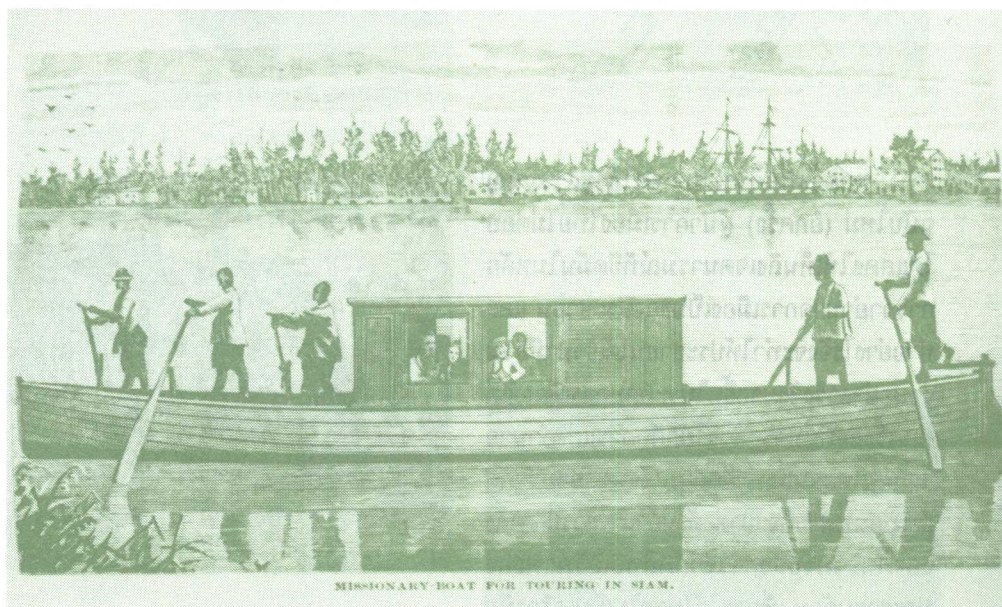
เจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายพระบรมราชาธิบายภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ จึงสร้างความชอบธรรมแก่อำนาจสูงสุดทางการเมืองการปกครองว่ามาจาก “ราชประเพณีกรุงสยาม” อำนาจการเมืองไม่ได้มาจากประชาชนหรือการยอมรับของประชาชน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ประ-

การปกครองรัฐธรรมนูญอย่างตะวันตกโดยยอมรับหลักการว่าอำนาจอธิปไตยมาจากประชาชน แต่พัฒนาการทางการเมืองนับจากนั้นมา “อำนาจการเมืองได้เปลี่ยนมือกันไปตามยุคสมัยต่าง ๆ แต่จนถึงบัดนี้กฎเกณฑ์พื้นฐานในการปกครองบ้านเมืองก็ยังคงไม่เป็นที่ตกลงและเห็นพ้องต้องกันเท่าใดนัก” ที่น่าสังเกตก็คือ การจำกัดอำนาจของผู้ปกครองก็ยังไม่ชัดเจนตามธรรมเนียมในรัฐธรรมนูญไทย

นอกจากผู้นำการเมืองไทยจะไม่ให้ความสำคัญต่อแนวคิดที่ว่าประชาชนเป็นรากฐานของการเมืองแบบประชาธิปไตยและไม่มีความคิดเรื่องคุณธรรมของประชาชนมากไปกว่า “หน้าที่พลเมือง” แล้ว ผู้นำการเมืองไทยบางกลุ่มยังเริ่มเสนอความคิดว่า ประชาธิปไตยไทยไปไม่รอดเพราะว่าประชาชนไทยไม่มีคุณภาพดีพอ ลองพิจารณาข้อเขียนดังต่อไปนี้

“การปฏิวัติเมื่อปี พ.ศ. 2475 เป็นการปฏิวัติทางทฤษฎี...การปฏิวัติทางจิตใจของคนไทยหาได้มีขึ้นในครั้งนั้นไม่...ภาพทางจิตใจของคนไทยตลอดระยะเวลา 15 ปี (2475-2490) ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้น เป็นภาพที่จะวาดให้เห็นได้ยาก แต่ก็เห็นภาพที่คนไทยย่อมเห็นได้ในจิตใจของตนเองอยู่แล้วที่ทุกคน เราหลักกันมาทั้ง ๆ ที่มีรัฐธรรมนูญปลูกให้เราตื่น เราไม่ได้โง่ดีเลยว่รัฐธรรมนูญประสิทธิ์ประสาทสิทธิเสรีภาพอันใดให้เราใช้ และไม่สนใจที่จะศึกษาหาความรู้ในทางนี้...”

สภาพจิตใจของคนไทย...ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นมาดังกล่าวแล้ว...ประชาชนจะโทษประชาธิปไตยไม่ได้ เมื่อประชาชนไม่เอาใจใส่ช่วยกันทำให้มันเป็นประชาธิปไตยขึ้นจริง ๆ ในทางหลักวิชาจึงกล่าวกันว่าจิตใจของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยมีอยู่แค่ไหนประชาธิปไตยก็เท่านั้น...กล่าวโดยสรุปก็คือ จิตใจของคนไทยในระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านมาแล้ว...หาได้มีการปฏิวัติให้เป็นจิตใจของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยด้วยไม่ ”

MISSIONARY BOAT FOR TOURING IN SIAM.

ทุกครั้งที่มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ (อีกครั้ง) ผู้นำการเมืองไทยไม่ค่อยได้แสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ที่ยึดมั่นในหลักการว่าอำนาจการเมืองเป็นของประชาชน และทำอย่างไรจึงจะทำให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังมากขึ้น ในระบอบการเมือง แต่ทุกครั้งสิ่งที่ผู้นำรัฐห่วงใยก็คือการแย่งอำนาจจากตนโดยชนชั้นนำอีกกลุ่ม จึงพยายามจำกัดอำนาจของฝ่ายที่จะมาต่อต้านอำนาจการปกครองของตนรวมไปถึงการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย เพื่อจะได้ไม่ตกไปเป็นเครื่องมือ

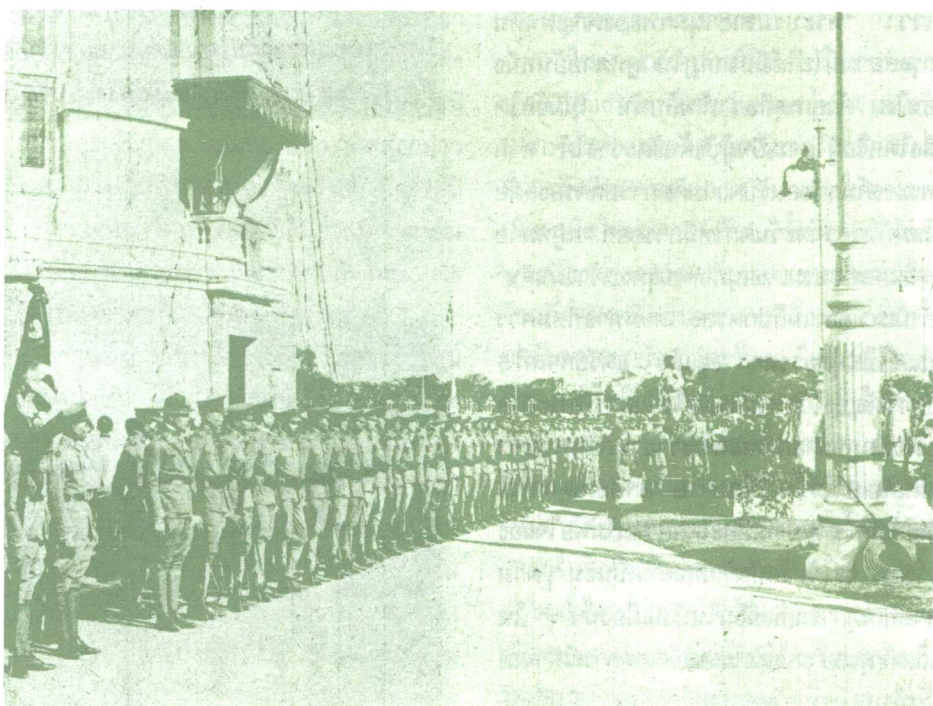
ของฝ่ายตรงข้ามได้ง่าย ดังเช่นธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 ที่เกิดจากการใช้อำนาจการปกครองด้วยคำสั่ง “ประกาศคณะปฏิวัติ” ภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่อ้างว่าทำปฏิวัติเพื่อ “ป้องกันภัยอันตรายของประเทศชาติและกวาดล้างสิ่งไม่ดีทั้งหลายในบ้านเมืองได้โดยฉับพลัน” และกล่าวว่า “ระบอบรัฐธรรมนูญนั้นจะดำรงอยู่ได้ก็ต่อเมื่อมีระบิยวินัย ถ้ามีฉะนั้นก็จะแปลความหมายของเสรีภาพผิดไปจากที่ควรเป็น เสรีภาพเป็นสิ่งที่มีความค่ามากที่สุดสำหรับมนุษยชาติ แต่ก็ต้องมีขอบเขต...”

สิ่งที่ระบอบปฏิวัติของจอมพลสฤษดิ์ได้สร้างเป็นมรดกให้ลูกหลานต่อมา นอกจากแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติแล้ว ที่สำคัญยิ่งในทางการเมืองและความคิดการเมืองไทยก็คือการทำลายหลักการรัฐธรรมนูญเสียจากการเป็นสัญญาสังคมนะหว่างผู้ปกครองกับประชาชน โดยมีประชาชนเป็นองค์อธิปัตย์ นั่นคืออำนาจเป็นของประชาชนอย่างสิ้นเชิง และนำเอาคติความเชื่อของไทยเดิมและขนบธรรมเนียมการปกครองแต่สมัยโบราณมาเป็นพื้นฐานของความชอบธรรมของรัฐบาลปฏิวัติและต่อมาของระบอบการเมืองไทยที่จะต้องมีสร้อยว่าประชาธิปไตย “แบบไทย” หรือ “ครึ่งใบ”

ที่ตกลงคือระบอบปฏิวัติไม่ได้นำมาซึ่งการปฏิวัติ หากแต่มุ่งการรักษาสถานะเดิมของระบบสังคมไทย ซึ่งจอมพลสฤษดิ์มีความเห็นว่าสามารถแยกออกเป็นรัฐบาล ข้าราชการและประชาชน โดยมีความสัมพันธ์ลดหลั่นกันตามธรรมชาติแบบครอบครัวหรือตามทฤษฎีองคาคัพพที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

สภาพที่กำลังเกิดขึ้นในการเมืองไทยขณะนี้คือประชาชนเริ่มเรียกร้องความมีคุณธรรมของนักการเมืองและผู้นำรัฐบาลเสียเอง มีแนวโน้มว่าเสียงเรียกร้องดังกล่าวจะสะท้อนความคิดการเมืองแบบระบอบพ่อขุนอุปถัมภ์ของจอมพลสฤษดิ์ไม่น้อย คนจำนวนมากอยากเห็นนักการเมืองประพฤติตนในศีลธรรม ทำตัวเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ที่มีทั้งพระเดชพระคุณ พูดอย่างง่าย ๆ คือ อยากเห็นผู้นำแบบไทยเดิม

น่าสังเกตว่าคุณธรรมของนักการเมืองและระบอบการเมืองในทัศนะของชนชั้นกลางที่มีความคิดเสรีนิยมจะโน้มเอียงไปทางค่านิยมและขนบธรรมเนียมการปกครองแบบไทยเดิม ทั้งนี้ความหมายของความเป็นไทยก็เป็นจินตนาการใหม่ที่มีนักวิชาการพร้อมจะค้นคว้าออกมาให้ได้เสมอ ๆ ตามต้องการ ในขณะที่นักธุรกิจนายทุนผู้มีเสียงดังเกือบที่สุดในสังคมขณะนี้และได้ประโยชน์อย่างสูงจากรูปแบบและนโยบาย

เศรษฐกิจทุนนิยมของรัฐ แต่พวกนี้ก็จะให้ความสำคัญน้อยมากแก่ค่านิยมแบบสมัยใหม่ อันวางอยู่บนความเป็นเหตุเป็นผลและความรับผิดชอบต่อประชาชนและสังคม ไม่มีใครให้ความสนใจมากนักต่อหลักการระบอบประชา-

ธิปไตยอันเป็นหัวใจของระบบทุนนิยม ไม่มีใครมองเห็นความไม่ชอบมาพากลของการผสมผสานประชาธิปไตยเข้ากับหลักการปกครองแบบไทยเดิม ดังที่คณาภิบาล สายประดิษฐ์ เคยวิจารณ์ไว้ว่า

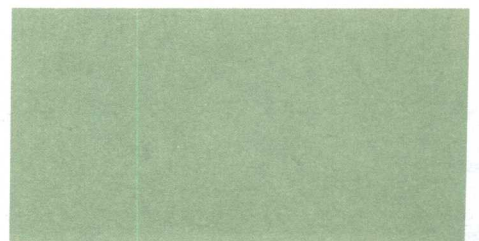
“ถ้าเราบอกว่า เราเป็นพลเมืองของรัฐประชาธิปไตย และในขณะเดียวกันเราก็กังกล่าวว่า การปกครองแบบพ่อเมืองสมัยสุโขทัยหรือการปกครองแบบ “บิดาปกครองบุตร” ในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นของกลมกลืนกันสิ้นดี ก็ระบอบประชาธิปไตยในสมัยนี้แล้ว นักศึกษาเช่นข้าพเจ้าและใครก็ตามไปลงคะแนนเลือกผู้แทนของเรา เพื่อให้ไปดำเนินการปกครองแทนเรานั้น เราไม่ได้ตั้งใจจะเลือกเขาเพื่อให้เขาได้กลับกลายมาเป็นพ่อของเรารึนเลย”

กล่าวโดยสรุปชนชั้นพวกนายทุนไทยยังไม่พร้อมที่จะแสดงตนต่อสังคมว่าสามารถจะเป็นผู้นำทางการเมืองที่มีคุณธรรมได้

เมื่อพิจารณาพัฒนาการเมืองไทยสมัยใหม่โดยรวมแล้ว จึงอาจกล่าวได้ว่า ความคิดการเมืองไทย กระแสหลักซึ่งเป็นปัจจัยหล่อหลอมสถาบันการเมืองนั้น ไม่ได้ซึมซับหลักการและปรัชญาของระบอบประชาธิปไตยตะวันตกอย่างจริงจัง ตัวอย่างที่นำมาศึกษาคือแนวคิดเรื่องคุณธรรมในการเมืองสมัยใหม่ ซึ่งแทบไม่มีความหมายอะไรเป็นแก่นเป็นสารในความคิดการเมืองไทย ทั้งนี้เนื่องมาจากผู้นำทางการเมืองไม่ได้มีความ

จำเป็นอะไรที่จะต้องทำให้ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการทางการเมืองหรือการต่อสู้ทางการเมืองร่วมกับตน จึงไม่อาจมองเห็นคุณสมบัติอะไรที่พึงปรารถนาในตัวประชาชน หากแต่สิ่งที่ผู้นำการเมืองไทยต้องหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลาคือความขัดแย้งอิจฉาริยาในหมู่ผู้นำทั้งใหม่และเก่าด้วยตนเอง รัฐธรรมนูญอันเป็นจุดเริ่มต้นของการเมืองประชาธิปไตยจึงไม่ค่อยได้สะท้อนเจตนารมณ์ที่จะให้อำนาจเป็นของประชาชน แต่กลับไปพยายาม จำกัดอำนาจของประชาชนมาโดยตลอด

รายงานการดำเนินงานการสัมมนาอภิปราย จัดโดย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มิถุนายน 2532-กันยายน 2534

1. การสัมมนาเรื่อง 50 ปีอนุสาวรีย์ประชาธิปไตย:
ทบทวนประวัติศาสตร์คณะราษฎร
 - 1.1 Video เรื่อง กำเนิดประชาธิปไตยไทย: คำอธิบาย 2 แนวทาง
โดย ดร.ธงชัย วินิจจะกุล
(30 มิถุนายน 2532)
 - 1.2 การจำกัดบทบาทหนังสือพิมพ์โดยคณะราษฎร
โดย รัตนา เมฆนันทไพศิฐ
(30 มิถุนายน 2532)
 - 1.3 2482: การสิ้นสุดของระบอบเก่า ชัยชนะของระบอบใหม่
โดย อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
(7 กรกฎาคม 2532)
 - 1.4 รัฐสภาสมัยจอมพล ป.: เหตุใดเผด็จการหรือหลักฐานความเป็น
ประชาธิปไตย
โดย สรศักดิ์ งามขจรกุลกิจ
(7 กรกฎาคม 2532)
 - 1.5 ไทย-ญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากสายตาของแม่ทัพญี่ปุ่น
ประจำประเทศไทย
โดย นครินทร์ เมฆไตรรัตน์
(16 สิงหาคม 2532)
 - 1.6 ความสัมพันธ์สยามกับญี่ปุ่น 1920-1940
โดย สุภาภรณ์ จรัสพัฒน
(16 สิงหาคม 2532)
 - 1.7 การเสวนาทางวิชาการเรื่อง ประหาร 2490: กำเนิดกลุ่มชอย
ราชครู
โดย สุทธาชัย ยิ้มประเสริฐ
(8 พฤศจิกายน 2532)

(อ่านต่อหน้า 16)

เรียน

เจ้าของ

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ บางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700
โทร. 424-5768

ผู้จัดทำ

เกรียงศักดิ์ เชษฐพัฒน์นิข
อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เรียน ท่านผู้อ่าน

เนื่องจากโครงการจดหมายข่าว มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ประสบปัญหาบางประการในการดำเนินงาน จึงเรียนมายังท่านผู้อ่านเพื่อขอความอนุเคราะห์ค่าจัดส่งจดหมายข่าว เป็นจำนวนเงิน 20 บาท โดยท่านจะส่งในรูปแบบเงินสดส่งจ่ายคุณเพลิน เทียนขวัญ มูลนิธิโครงการตำราฯ 413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ กรุงเทพฯ 10700 (ปณ ศิริราช) หรือจะส่งในรูปแบบดวงตราไปรษณีย์ ดวงละ 2 บาท จำนวน 10 ดวงก็ได้